

TALAT TEKİN
JAPONCA VE ALTAY
DİLLERİ

İNCELEME

日本語の起源をめぐる論争
村山七郎

1. BASKI

JAPONCA VE ALTAY DİLLERİ
Talat Tekin

1. Basım : Mart 1993

DORUK YAYINLARI

Sakarya Caddesi 36/11

Yenişehir / ANKARA

Tel : (4) 435 24 97

Dizgi ve İç Düzenleme
Baskı, Cilt

: Pano Ltd. Şti. - 425 42 58
: Sistem Ofset, - 229 18 81

ISBN 975-553-044 4

TALAT TEKİN

JAPONCA VE ALTAY
DİLLERİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	12
------------	----

BÖLÜM I. SESBİLİMSEL KARŞILAŞTIRMA

I. Ünlüler.....	25
II. Ünsüzler.....	26

BÖLÜM II. BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRMA

I. İSİMLER.....	31
1. Teklik - Çokluk.....	31
2. Erkeklik - Dişilik.....	33
3. İyelik.....	34
4. İsim Çekimi.....	36
A. Yalın Durum.....	37
B. Belirli Nesne Durumu.....	39
C. Bulunma - Çıkma Durumu.....	38
D. Yönelme Durumu.....	40
E. Bulunma - Yönelme Durumu.....	40
F. Araç Durumu.....	41

II. ADILLAR.....	42
1. Kişi Adılları.....	42
2. Gösterme Adılları.....	43
3. Soru Adılları.....	45
4. İyelik Adılları.....	46
III. SAYILAR.....	46
IV. SIFATLAR.....	47
V. EYLEMLER.....	48
1. Yükleme Eki -kí.....	49
2. Niteleme Eki -ru.....	50
3. Bağlama Eki -i.....	51
VI. YARDIMCI EYLEMLER.....	52
1. Yardımcı Eylem ar- i.....	52
2. Yardımcı Eylem i - ru (cwi - ru).....	54
3. Yardımcı Eylem or- u (cwor - u).....	55
4. Yardımcı Eylem Ur - u.....	56
VII. BELİRTEÇLER.....	57
VIII. EDATLAR.....	58
1. <i>mo</i> Edatı.....	58
2. Soru Edatı <i>ka</i>	60

BÖLÜM III. SÖZDİZİMSEL KARŞILAŞTIRMA

1. Sözcük Düzeni.....	65
2. Koşaç.....	65
3. Arıması/ıması = var.....	66
4. Eylem Kökenli Sıfatlar.....	66
5. Kişi Ekleri.....	67
6. Cümlelerin Adlaştırılması.....	69

BÖLÜM IV. SÖZCÜKSEL KARŞILAŞTIRMA

EJ k- = Alt . k-.....	74
EJ p- = Alt . p-.....	77

EJ t- = Alt . t-.....	79
EJ s- = Alt . s-.....	80
EJ w- = Alt . b-.....	82
EJ m- = Alt . m- b-.....	83
EJ n- = Alt . n- y-.....	84
EJ y- = Ana Alt. d- (> AT y-).....	85
EJ r = Alt. r ¹	86
EJ r = Alt. r ²	87
EJ r = Alt. l, r.....	87
EJ ø = Alt. r ¹ , r ²	88
EJ ø = Ana Alt, l ¹ , l ²	88
EJ a- = Ana Alt. a-.....	89
EJ i = Mo. i = Trk. a, a:.....	89
EJ a- = Alt. e- (ä-).....	90
EJ o < *a = Alt. , a:.....	90
EJ o < *ö < *e = Alt. e.....	90
EJ i- = Alt. l, i. ü.....	90
EJ o- = Alt. o-, ö-.....	91
EJ u = Alt. u, ü.....	92

KAYNAKÇA.....	93
----------------------	-----------

GİRİŞ

GİRİŞ

Japoncanın dünyadaki öbür diller ya da dil aileleri ile akrabalığı konusunda şimdiye kadar pek çok teori ileri sürülmüştür. Shiro Hattori'nin de vaktiyle belirtmiş olduğu gibi, Japonca hemen hemen dünyada konuşulan bütün dillerle karşılaştırılmıştır.¹ Japoncanın soyca akraba olduğu ileri sürülen diller arasında Aynu, Eskimo ve Aleut dilleri ile, Çince, Burma dili, Tibetçe, Mon-Hmer dili, Korece, Ural dilleri, Altay dilleri, Malay-Polinezya dilleri, Farsça, Grekçe, İrce ya da İrlanda dili, Baskça ve Sümerce gibi birbirinden farklı pek çok dil ve dil ailesi bulunur. Son olarak da Japoncanın Güney Hindistan'da konuşulan Dravid dillerinden biri olan Tamilce ile akraba olduğu teorisi ortaya atılmıştır.

Bu teoriler içinde en eskisi Japonca ile (Ural-)Altay dilleri arasında soyca akrabalık bulunduğunu ileri süren teoridir. Japonca ile Ural-Altay dilleri² adı verilen diller arasında akrabalık olduğu görüşünü ilk kez ileri süren kişinin H. J. Klaproth (1923) olduğu söylenir. Oysa aynı görüş, 1832'de, yani Klaproth'tan aşağı-yukarı yüz yıl önce, Siebold tarafından ileri sürülmüştü.³ Bununla birlikte, bu görüş, 1857'de Anton Boller'in yapıtı yayımlanıncaya kadar kimsenin dikkatini çekmemiştir.⁴ Böylece, Boller Japoncanın Ural ve Altay dilleri ile soyca akraba olduğunu açıkça ileri süren ilk bilgin sayılır. Bununla birlikte, Boller'in yapıtı ileri sürdüğü akrabalığı kanıtlamaktan uzaktı. Ayrıca, bu bilgin Japonca'yı yalnız Altay dilleri ile değil Ural dilleri ile de karşılaştırmıştı. Ural ve Altay dillerinin soyca akraba olduğunu varsayan kuramın doğru olmadığı anlaşıp bu kuram bir yana bırakıldığı için Boller'in yapıtında ileri sürdüğü eşitlemelerin bugün için pek bilimsel değeri yoktur.

Boller'in teorisini destekleyen Avrupalı bilginler arasında Grunzel, Winkler ve Pröhle'nin adları anılmağa değer. 1895'te Altay dillerinin karşılaştırmalı bir gramerini yazan Grunzel, Fin-Ugur, yani Ural, dillerinin Altay dilleri adı altında toplanan dillerden ayrılması kanısında idi.⁵ O, Japonca'yı ikinci gruba, yani Altay dilleri grubuna giren bir dil sayıyordu. Grunzel yapıtında birçok Japonca-Altayca eşitlemeler önermiştir ama onun bu karşılaştırmaları yanlışlarla doludur. Sonuç olarak, bunların bugün hiçbir bilimsel değeri yoktur diyebiliriz.

Öte yandan Winkler (1884) Japoncanın Fin-Ugur, yani Ural, dilleri ile akraba olduğu görüşünü savunmuştur.⁶ Onun yapıtlarından birinin adı da zaten **Finnisch-Ugrisch und Japanisch** idi (1909).⁷ Fakat Winkler, sözcüğün gerçek anlamı ile bir karşılaştırmacı değildi. Bu nedenle de seslerin ve sözcüklerin tarihine pek aldırmış etmemiş, yalnız **innerer Sprachbau** (iç yapı) adını verdiği şeyle, yani Japonca ile Ural dilleri arasındaki yapısal benzerliklerle yetinmiştir. Ancak, bilindiği gibi, yalnızca yapısal benzerlikler iki dilin soyca akraba olduğunu kanıtlamağa yetmez.

Uzmanlık alanı Türkçe olan Pröhle de aynı teoriyi desteklemiştir (1916-1917).⁸ Pröhle, Japonca dil malzemesini kullanma konusunda Boller'den daha başarılı olmuşsa da, Japonca-Türkçe sözcük karşılaştırmalarında aynı başarıyı gösterememiştir. Yapıtının başlığından beklenenin tersine, Pröhle Japonca'yı Ural-Altay dilleri ile değil, yalnızca Ural dilleri ile karşılaştırmıştır. Sonuç olarak, onun kökenbilim denemelerinin pek azı sağlam ve inandırıcı sayılabilir.

Bu arada, Japonca ile Ural-Altay dilleri arasında soyca bir akrabalık olduğunu savunan teoriyi Japonya'da da destekleyen bilginler çıkmıştır. Meici dönemi (1868-1912) süresince, Japonca, başlıca Ramstedt'in daha sonra bir Altay dili olduğunu ileri sürdüğü Korece ile karşılaştırılmıştır.

Japonca ile Korecenin akrabalığını savunan yapıtlar arasında şunlar anılmağa değer: W. G. Aston'un "A Comparative Study of the Japanese and Korean Languages",⁹ Shiratori Kurakichi'nin "Nippon no kogo to chosengo tono hikaku" (Eski Japonca ile Korecenin Karşılaştırmalı İncelemesi)¹⁰ ve Kanazawa Shozaburo'nun **The Common Origin of the Japanese and Korean Languages** (Tokyo 1910) adlı yapıtları.

Meici döneminde, Japoncanın dünya dilleri arasındaki yeri sorununu ilk kez ortaya koyan Katsuki Fujioka olmuştur. Fujioka, Japoncanın her şeyden önce Ural-Altay dilleri ile akrabalığı tezinin ileri sürülmesi gerektiği, çünkü Japonca ile bu diller arasında birçok ortak özellik bulunduğu görüşünde idi.¹¹ Ona göre Ural-Atay dillerinin kendine özgü ayırdedici özellikleri şunlardır:

1. Sözbaşında ünsüz gruplarının bulunmaması,
2. Sözbaşında /r/ ünsüzünün bulunmaması,
3. Ünlü uyumunun bulunması,
4. Adlarda belirlilik-belirsizlik edatlarının bulunmaması,
5. Dilsel cinsiyetin bulunmaması,
6. Bükün yerine bitişkenliğin bulunması,
7. Eylem eklerinin bolluğu,
8. Adılların Hint-Avrupa dillerindekinden farklı biçimde çekimi,
9. Öntakılar yerine sontakıların bulunması,
10. "Malik olmak" anlamında bir eylemin bulunmaması,
11. Sıfatların karşılaştırma biçimlerinin çıkma durumu eki ile oluşturulması,
12. Soru edatlarının azlığı,
13. Bağlaçların azlığı,
14. Belirticilerin belirtilenlerden, nesnenin de eylemden önce gelmesi.

Ural-Altay dillerinin bu ortak özelliklerine dikkati çeken Fujioka, Japoncada bu özelliklerin hepsinin bulunduğu ve bunlardan yalnızca birinin, ünlü uyumunun, bulunmadığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, Fujioka, bugünkü Japoncada bulunmayan ünlü uyumunun Eski Japoncada bulunabileceği olasılığını da gözardı etmemiştir. Bir yıl sonra, Hashimoto Shinkichi, Man'yo kana'yı, yani Man'yo dönemi yazı sistemini, inceleyerek, Eski Japoncada beş yerine sekiz ünlü bulunduğunu göstermiştir (1908). Daha sonra, 1932'de iki Japon bilgini, Arisoka Hideyo ve Ikegami Tiezô, birbirlerinden habersiz olarak, Eski Japoncada, çok sınırlı da olsa, ünlü uyumu bulunduğunu kanıtlarla ortaya koymuşlardır.¹²

Bu önemli buluşlarla Japoncanın Korece ve Altay dilleri ile akrabalığı olasılığı daha da artmıştı. Bununla birlikte burada, ünlü uyumunun Eski Japoncada çok sınırlı olduğu ve eklerin

nl uyumu dışında kaldığı gerçeği de vurgulanmalıdır. Bundan başka, Hattori Shiro'nun da haklı olarak belirtmiş olduğu gibi, ünlü uyumu yalnızca yapısal bir özelliktir ve bu nedenle de dillerin akrabalığı için kesin bir kanıt sayılamaz.

Altay dilleri teorisinin kurucusu olan Ramstedt, Japoncanın Altay dilleri ile akrabalığı konusundaki düşüncelerini açıklarken oldukça ihtiyatlı davranmıştır. "A Comparison of the Altaic Languages with Japanese" (Altay Dillerinin Japonca ile Karşılaştırılması) adlı yazısında (1924)¹³, Ramstedt yalnızca Japonca'yı Altay dilleri ile karşılaştırırken uyulması gereken ilkeleri belirtmekle yetinmiş ve pek az sözcük eşitlemesi yapmıştır: Jap. **kata** "yarım" = Mo. **kalta(sun)** ay. = Tung. **kalta** ay., Jap. **kataki** "katı" sözcüğündeki **kata-** = Mo. **katagu** ay. = Tung. **kata** ay. = Trk.

katig, katı ay. Fakat Ramstedt, Japoncanın tarihi ile ilgili ikinci yazısında bir düzine kadar Japonca-Altayca eşitleme önermiştir: Jap. **hata-ke** "tarla" = Ko. **pat** ay. = Mo. **atar** ay. = Trk. **atız** ay., Jap. **ha** <***pa** "diş" = Ko. **pal** "azı dişi" = Tung.(Nanay) **paloa** ay. (bunlara, ayrıca, Mo. **araga** <***ariga** "azı dişi" ve Trk. **azıg** ay. rneklerini de ekleyebiliriz), Jap. **hi** <***pi** = ***po** "ateş" = Ko. **pıl, pul** ay. = Mo. **r** "alev" = Trk. **rt** "alev, ateş" = Tung. **huri-, hull-** "ısınmak", vb.¹⁴ Ramstedt, bir yandan Korece ile Altayca arasında, öte yandan da Korece ile Japonca arasında bir akrabalık olduğu kanısına varmıştı. O şöyle demişti: "... Japon dili, eğer Altay dilleri ile akraba ise, bu onun Türkçe, Moğolca ya da Tunguzca ile doğrudan akraba olduğu anlamına gelmez. Japonca Proto-Altaycanın, yani Ana Altay dilinin, en eski kaynağı olan dil ile akraba olabilir."¹⁵

Japoncanın Altay dilleri ile akrabalığı konusunda şüpheci bir davranış içinde olan Ramstedt'in Japoncanın Malay-Polinezya dilleri ile akraba olabileceğı yolundaki görüş karşısında aynı şüpheci davranışı göstermemiş olması ilginçtir. Ramstedt Japoncanın Malay-Polinezya dilleri ile akrabalığı teorisine kesin olarak karşı çıkmıştır. 1923'te bu konuda şöyle demiştir: "Japonca iç yapısı bakımından Malay (yani Malay-Polinezya ya da Avstronezya) dillerinden o kadar farklıdır ki bu iki dil türü arasında şu ya da bu biçimde soyca bir akrabalıktan kesin olarak söz edilemez."¹⁶

Japonca ile Malay-Polinezya dilleri arasında akrabalık ilişkisi gören ilk bilgin Polivanov idi. Polivanov, 1918'de Japoncadaki pekiştirme öneki **ma-**'nın Filipinlerde konuşulan

Endonezya dillerindeki sıfatlarda bulunan **ma-** öneki ile bir ve aynı olduğunu ileri sürmüştür. Altı yıl sonra, Japonca ile Malay-Polinezya dillerindeki müzik (perde) vurgusunu ele alan incelemesinde, Japoncadaki müzik vurgusunun Tagalog dilindeki vurgu ile aynı olduğu sonucuna varmıştır. Polivanov, Korecenin Altay dilleri ile akrabalığı konusundaki yapıtında bile Japonca ile Avstronezya dilleri arasındaki benzerliklere dikkat çekmiştir.¹⁷ Onun bu akrabalık için ileri sürdüğü kanıtlar şunlardır:

1. Japoncada sözcükler, Altay dillerinden çok farklı olarak, genelde hep açık hecelerle kurulmuştur;
2. Japoncada sözcükler, kural olarak, iki heceden oluşur;
3. Japoncada, Avstronezya dillerinde olduğu gibi, önekler vardır;
4. Avstronezya dillerindeki perde vurgusu Japoncada da bulunmaktadır.

Bu benzer özellikleri dikkate alan Polivanov, Japoncanın, Avstronezya (Malay-Polinezya) dilleri ile Altay dilleri öğelerini içeren karma (melez ya da kırma) bir dil olduğu sonucuna varmıştır.

Ünlü Japon dilcisi Hattori Shiro, Polivanov'un bu görüşüne karşı çıkmış ve Japoncadaki açık heceler, Ramstedt'in düşünmüş olduğu gibi, seslik gelişme ve değişmeler sonucu meydana gelmiş olabileceğine dikkat çekmiştir: Jap. **kata** "yarım" <***kalta** vb. gibi. Shiro Hattori, ikinci olarak, bugünkü Altay dillerindeki tek heceli sözcüklerin Ana Altayca biçimlerinin de iki heceli olduğunu belirtmiştir: Trk. **boz** "gri" = Mo. **boro** ay. <***bora**, Trk. **sık-** "sıkma, sıkıştırmak" = Mo. **sika-** ay. <***sika-**, vb. gibi. Hattori, üçüncü olarak, Japoncadaki örneklerin, aslında, eski birleşiklerin ilk öğelerini oluşturan bağımsız morfemler (sözcükler) olabileceğini söylemiştir. Dördüncü olarak da Hattori, Japoncadaki perde vurgusunun Korecenin güney diyalektlerinde de bulunduğu dikkat çekmiştir.¹⁸ Hattori, böylece, bu biçimlik (morfolojik) ve seslik (fonolojik) özelliklerin tek başlarına Japonca ile Korece-Altayca arasında aile akrabalığı ilişkisi bulunduğu yolundaki teoriyi reddetmeye yetmeyeceği gibi bunların Japonca ile Avstronezya dilleri arasında aynı akrabalık ilişkisinin bulunduğunu kanıtlamak için de yeterli olmayacağı sonucuna varmıştır.¹⁹

Japoncanın Altay dilleri ile akrabalığı görüşünü benimseyen Japon bilginleri arasında Shibata Takeshi (1949),

Masayoshi Nomura (1959), Shiegeo Ozawa (1968, 1979) ve özellikle Shichiro Murayama (1946, 1957, 1962, 1963, 1966, 1975) anılmağa değer.

Murayama, 1946 gibi erken bir tarihte, Japonca **kokoro** "kalp" sözcüğünü Türkçe **köküz** "göğüs, dişi göğsü" ve Moğolca **kökü(n)** "dişi göğsü" sözcükleri ile ve Japonca **ko** "bu" sözcüğünü de Moğolca **ene-kū** "işte bu, tam bu" sözcüğündeki **-kū** ile eşitlemiştir.²⁰ Aynı bilgin, daha sonra, Eski Japoncadaki durum ekleri ya da edatları **-i** (yalın durum), **nō** $\approx$ **na** $\approx$ **n** $\approx$ **nga** (ilgi durumu), **wo** (belirli nesne durumu), **-yu** (bulunma-çıkma durumu), **-tu** (bulunma durumu) **ni** (verme-bulunma-yönelme durumu) ve **-ri**'yi (yönelme durumu) Altay dillerindeki karşılıkları ile eşitlemeyi başarmıştır (1957).²¹ Murayama, 1962'de de Altayca ile Japonca arasındaki şu ses denkliklerini kurmuştur:²²

1. Alt. *d- = Jap. y-, yi-;
2. Alt. *p- = EJ F- (<*p-);
3. Alt. *u (ilk hecede) = EJ i;
4. Alt. *l = EJ /r/;
5. Alt. *r¹ = EJ r
6. Alt. *r² = EJ r (= Trk. z).

Murayama, aynı yazısında, bir düzine kadar Japonca-Altayca etimoloji de önermiştir. Bu Japonca-Alayca eşitlemelerin bazıları şunlardır:

EJ **Irō** "renk, beniz, yüz" = Trk. **yüz** "yüz", Mo. **dūri** "görünüm, biçim", Tung. **durun** ay.

EJ **yo** "gece" = Tung. **dolbo** ay.

EJ **yo** "4" = Tung. **dōgin** ay., Mo. **dörben** ay., Trk **tört** ay.

EJ **yu** "ılık su" = Tung. **dul-** "ılımak", Mo. **dulagan** "ılık", ET **yılığ** "ılık"

EJ **Fır-u** "yellenmek" = Mo. **üliye-** "üflemek", Ma. **fulgiye-** ay.

EJ **mlt-u** "bitmek, tamamlanmak, başarılmak" = Mo. **bütü-** ay., ET **büt-** ay.

EJ **tine** "göğüs" = Tung. **tungen** ay., Ma. **tunggen** ay., Evk. **tiñen** ay.

EJ ***wi-** "olmak (esse)" = Tung, **bi-** ay., Ma, **bi-** ay., Mo. **bū-** ay.

EJ **yuri** (modern **yori**) "-den" = Tung. **-duli** (prolatif eki)
EJ **siru** "özsü, meyve suyu, çorba" = Mo. **silün** "et çorbası", Evk. **sile** ay.

Bu arada, Batıda, Haguenuer Japonca'yı Altay dilleri ile karşılaştırmada en büyük girişimi yaptı (1956).²³ Ancak, Haguenuer bu yapıtında Japonca'yı aynı zamanda Altay dilleri dışındaki dillerle de karşılaştırmış olduğundan onun Japoncanın kökeni sorunu karşısındaki durumu açık değildir. Ayrıca, yaptığı karşılaştırmaların çoğu gerçekten amatörcedir ve fahiş yanlışlarla doludur.

Japoncanın kökeni sorunu ile ilgili en cesurca girişimi son yıllarda Amerikalı Roy Andrew Miller yapmıştır. Japoncada uzman olan ancak Altay dilleri alanında öyle olmayan Miller, karşılaştırma yöntemini uyguladığını ileri sürerek Japonca ile Altay dilleri arasında ses denklikleri kurmağa çalışmış, Japoncanın bir Altay dili olduğu yolundaki tezini desteklemek için de birçok kanıt getirmiştir (1971).²⁴ Ancak, Miller'in kurduğu Altayca-Japonca ses denkliklerinde birçok tutarsızlıklar ve çelişkiler göze çarptığı gibi etimolojileri de fahiş yanlışlarla doludur. Bu çelişkilerle etimolojilerinin bir kısmı Murayama (1972)²⁵, Street (1973)²⁶, Doerfer (1974)²⁷ ve bu satırların yazarı (1983)²⁸ tarafından belirtilmiş ve eleştirilmiştir. Miller karşılaştırma yöntemi ilkelerine uyduğundan pek emin ise de yapıtında sık sık bu kuralları çiğnemiş ve kendi koyduğu ses denkliklerine bile aykırı olan etimolojiler önermiştir. Miller'in Japonca-Altayca denklikleri, gerçekten, Doerfer'in de haklı olarak belirtmiş olduğu gibi, A = B biçiminde olmayıp daha çok A = B, C biçiminde, hatta birçok yerde A = B, C, D biçimindedir. Sonuç olarak, denilebilir ki Miller'in yapıtı Japoncanın bir Altay dili olduğu yolundaki teoriye hiçbir katkıda bulunmadığı gibi teoriyi daha da zayıflatmıştır.

NOTLAR

- 1) Shiro Hattori, "The Relationship of Japanese to the Ryukyu, Korean and the Altaic languages", *TASJ*, 1948, s. 111.
- 2) H. J. Klaproth, *Asia Polyglotta*, 1923.
- 3) Siebold, "Werhandlenig over de afkomst der Japaners", *Verhandeligen der Bataviassch Genootschaap*, 1832, Bölüm XIII, s. 183 ve devamı.
- 4) Anton Boller, *Nachweis, dass das Japanische zum uralaltaischen Stämme gehört*, Wien 1857.
- 5) Joseph Grunzel, *Entwurf einer vergleichenden Grammatik der altaischen Sprachen nebst einem vergleichenden Wörterbuch*, Leipzig 1895.
- 6) H. Winkler, *Uralaltaische Völker und Sprachen*, Berlin 1884.
- 7) Heinrich Winkler, *Der uralaltaische Sprachstamm, das Finnische und das Japanische*, Berlin 1909.
- 8) Wilhelm Pröhle, "Studien zur Vergleichung des Japanischen mit den uralischen und altaischen Sprachen", *KSz.*, 17 (1916), ss. 147-183.
- 9) W. C. Aston, "A Comparative Study of the Japanese and Korean Languages", *JRAS of Great Britain and Ireland*, c. III, Bölüm XI, 1879.
10. Shiratori Kurakichi, "Nippon no kogo to chōsen go tonon hikaku", *Kokugakuin Zasshi*, c. IV, Sayılar 4-12 (1898). (Miller'den)
- 11) Katsuji Fujioka, "The Place of Japanese", *Kokugakuin Zasshi*, c. XIV (1908).

12) Arisaka Hideyo, "Kodai Nihongo ni okeru onsetsu ketsugô no hôsoku", *Minseido* 1944. (Murayama'dan)

13) G. J. Ramstedt, "A Comparison of the Altaic Languages with Japanese", *TASJ*, Second Series, Vol. I (1924), ss. 41-54.

14) G. J. Ramstedt, "Zur Geschichte der japanischen Sprache", *Sitzungsberichte der finnischen Akademie der Wissenschaften*, Helsinki 1942, s. 140.

15) ay. y.

16) ay. y.

17) Ye. D. Polivanov, "K voprosu o rodstvennikh otnoşçeniyakh koreyskogo i altayskikh yazıkov", *Izv. Akad. Nauk SSSR*, 1927, s. 119 ve devamı.

18) Shiro Hattori, ay. y., s. 119.

19) ay.y.

20) Bu karşılaştırma Tokyo İmparatorluk Üniversitesi Dilbilimi Araştırma Grubu'nda verilen bir konferansta yapılmıştır.

21) S. Murayama, "Vergleichende Betrachtung der Kasussuffixe im Japanischen", *Studia Altaica*, ss. 126-130.

22) S. Murayama, "Etymologie des altjapanischen Wortes *irô* 'Farbe, Gesichtfarbe, Gesicht'", *UJb*, 34, ss. 107-112.

23) Charles Hauguenauer, *Origines de la civilisation japonaise*, Paris, 1956.

24) Roy Andrew Miller, *Japanese and the other Altaic languages*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1971.

25) Gerhard Doerfer, "Ist das Japanische mit altaischen Sprachen verwandt?", *ZDMG*, 124 (1974), ss. 103-142.

26) Shichiro Murayama, "Review of Miller's *Japanese and the other Altaic languages*", *Monumenta Nipponica*, XXVII, 4, ss. 463-467.

27) John Street, *Language*, Vol. 49. No. 4, ss. 950-954.

28) Talat Tekin, "On Verbal Negation in Old Japanese", *JAAS*, 24, ss. 97-105; "On the Structure of Japanese Transitive Verbs in /s/", *JAAS*, 25, ss. 39-44.

BÖLÜM I

SES BİLİMSEL KARŞILAŞTIRMA

1. Ünlüler

Modern Japoncada, bilindiği gibi, beş ünlü ve on dokuz ünsüz bulunmaktadır. Yirminci yüzyılın ilk onyılı sonlarına kadar Eski Japoncada da beş ünlü, yani *a, e, i, o* ve *u*, bulunduğu sanılıyordu. Fakat 1909'da, ünlü Japon dilcisi Hashimoto, Man'yo *kana*'yı, yani Çin ideogramları ile yazılmış Eski Japonca metinleri, dikkatle inceledikten sonra Eski Japoncada beş değil, sekiz ünlü bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu buluştan yirmi üç yıl sonra iki Japon dilcisi, Arisaka Hideyo ve Ikegami Teizô, birbirlerinden habersiz olarak, Eski Japonca'da pek sınırlı bir ünlü uyumunun da bulunduğunu kanıtlamışlardır. Bu iki buluş, Japoncanın Altay dilleri ile akraba olduğu tezini güçlendirmiştir; çünkü, bilindiği gibi, Ana Altay dilinde de aynı sekiz temel ünlü (Modern Türkçedeki ünlüler) ve ünlü uyumu bulunuyordu. Japoncanın daha sonra bu ünlülerden üçünü yitirmiş olması Japoncanın Altay dilleri ile karşılaştırılmasında hiçbir sorun yaratmaz, çünkü ünlü yitimi dil tarihinde iyi bilinen ve örneklerine sık sık rastlanan yaygın bir olgudur. Bilindiği gibi, Ana Altayca **i* Moğolcada çok erken bir tarihte kaybolmuş ve birincil **i* ile karışmıştı. Yine, bilindiği gibi, bir Türk dili olan Özbekçede Ana Türkçenin *ı, ö* ve *ü* ünlüleri sırasıyla *i, o* ve *u*'ya değişmiş ve bunlar böylece birincil *i, o* ve *u* ile karışmıştır. Bu nedenle, Japoncada da sekizinci yüzyıl ortalarında aynı değişmelerin meydana geldiği ve *ı, ö* ve *ü* ünlülerinin gelişme sonucu birincil *i, o* ve *u* ünlüleri ile karışmış olduğu düşünülebilir.

II. Ünsüzler

Eski Japoncada on dokuz değil, on üç ünsüz vardı. Bu ünsüzler şunlardı: **t, d, k, g, b, s, z, h, m, n, r, w** ve **y**. Bu ünsüzlerden dördü, **d, g, b** ve **z**, ötümlüleşme sonucu, sırasıyla **t, k, p** ve **s**'den türemişlerdi. Bu demektir ki Ana Japoncada, daha doğrusu Ana Japonca-Ryukyu'da yalnızca şu ünsüzler bulunuyordu: **p, t, k, s, m, n, r, w** ve **y**. Öte yandan, Ana Altaycada on sekiz ünsüz vardı: **p, b, t, d, k, g, ç, c, s, m, n, n̄, l¹, l², r²** ve **y**. Görüldüğü gibi, Ana Altaycada Ana Japoncadaki ünsüzlerin iki katı ünsüz bulunuyordu. Ancak, bu durum Japoncanın Altay dilleri ile karşılaştırılmasına engel değildir; çünkü biz Ana Japoncanın ünsüzler açısından köklü bir fonem yitimine uğramış olduğunu tasarlayabiliriz. Ramstedt'in (1924) belirtmiş olduğu gibi, Japonca bu gelişme evresinde seslik değişimler sonucu birçok ünsüzünü yitirmiş olabilir. Başka bir deyişle, Ana Altayca ***d** ünsüzü ***t** ve ***ç**'ye değişmiş olabileceği gibi, ***c** ünsüzü de ***s**'ye değişip birincil ***s** ile karışmış olabilir. Yine, bunun gibi, öndamaksıl ***ñ** ünsüzü ***y** ya da ***n**'ye değişmiş, geniz ***ñ**'si normal ***n**'ye değişip birincil ***n** ile karışmış olabilir. Böyle ses değişimleri, bilindiği gibi, Türk dillerinde de meydana gelmiştir. Örneğin, Ana Türkçe söz içi ve sonundaki ***d** ünsüzü Yakutçada **t**'ye değişmiş ve birincil **t** ile karışmıştır. Bundan başka, aynı dilde yalnızca Ana Türkçe ***ç** ünsüzü değil, ***ş** ve ***z** ünsüzleri de **s**'ye değişmiştir: ET **uçün** "for" > Yak. **ışin**, ET **kışl** "person" > Yak. **kisi**, ET **uzun** "long" > Yak. **usun**. Ayrıca, bilindiği gibi, Eski Türkçe öndamaksıl ***ñ** fonemi Uygur döneminde bir diyalekte **y**'ye öbür diyalekte de **n**'ye değişmiştir. Bütün bunlardan başka, Ana Altaycadaki dört akıcı ünsüze karşı Japoncada yalnız bir akıcı ünsüz, yani **r** vardır. Bu durumda, Ana Altayca ***l¹** ve ***l²** (> Ana Türkçe ***ş**) ile **r²** ünsüzünün (> Ana Türkçe ***z**) Ana Japoncada ***r**'ye değiştiği ve böylece bütün bu seslerin birincil ***r** (***r¹**) ile karışmış olabileceğini tasarlamak gerekir.

Altay dillerinin kendine özgü özelliklerinden biri de akıcı **r** ve **l** ünsüzlerinin sözcük başında bulunamamalarıdır. Japonca bu bakımdan da Altay dillerine benzer, çünkü Japoncada da akıcı **r** ünsüzü sözcük başında bulunamaz.

Eski Japoncanın kendine özgü özelliklerinden biri de bu dilde sözcüklerin hep ya tek bir ünlüden ya da bir ünsüzle bir

nlden oluşan açık hecelerle kurulmuş olmasıdır. Eski Japoncanın bu sesbilimsel özelliğinin bir sonucu olarak Çince den alınmış ödünç sözcükler szsonu ünsüzlerini yitirmişlerdir. Örneğin Çince **wang** "kral" > EJ **wau** > **wo:** > Mod. Jap. **o:** (Ryukyu **wo:**), vb. gibi. Bir nszle biten ödünç sözcükleri özümsemenin bir yolu da bu gibi sözcüklerin sonuna bir ünlü eklemektir. Örneğin Jap. **mugi** "buğday, arpa" (Ryukyu **muci**) < Çince **bug, mug** "wheat" vb. Buna benzer değişmeler daha yakın zamanlarda Avrupa dillerinden alınmış sözcüklerde de görülür: Örneğin **bata** "tereyağı" < İng. **butter, biiru** "bira" < İng. **beer, teebiru** "masa" < İng. **table, hoteru** "otel" < İng. **hotel**, vb. gibi. Japonca **pan** "ekmek" (< Port.) sözcüğünde szsonu **n** sesi kalmış ya da bu sözcüğe bir ünlü eklenmemiştir; bunun nedeni de Modern Japoncada bu sesin söz sonunda bulunabilen tek nsz olmasıdır.

Bu gibi seslik değişmelerin, yani szsonu ünsüzlerinin yitimi ya da nszle biten bir sözcük sonunda ünlü türemesi gibi ses olaylarının, Ana Japoncada da meydana gelmiş olduğunu düşünebiliriz. Bunun gibi, Ana Japoncada sziği nsz grupları da ya birinci nszn düşürülmesi ya da iki nsz arasına bir ünlü sokulması ile ortadan kaldırılmış olabilir. Bilindiği gibi, Ramstedt Japonca **kata** "yarım" sözcüğünü Moğolca **kalta(sun)** "yarım" sözcüğü ile karşılaştırmış (1924) ve sziği akıcı I nsznn Ana Japoncada, bu dilin sesbilimsel yapısı gereği, düşmüş ya da düşürülmüş olabileceğini belirtmişti.

BÖLÜM II

BİÇİMBİLİMSEL KARŞILAŞTIRMA

I. İSİMLER

1. Teklik-Çokluk

Japoncada adlar sayı bakımından tarafsızdır; başka bir deyişle, bir ad hem o türün tek bir üyesini hem de o türün üyelerinden oluşan bütün bir grubu gösterir. Örneğin **Inu** "köpek; köpekler", **tori** "kuş; kuşlar" vb. gibi. Sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesi, bu bakımdan Japoncaya çok benzer; çünkü Orhon Türkçesinde de bir ad herhangi bir ek almaksızın hem tekil hem de çoğul olarak kullanılırdı. Örneğin **at** "at; atlar", **ıt** "köpek; köpekler", vb. gibi.

Bununla birlikte, Japoncada çokluğun kesin olarak belirtilmesi istenirse bunun da yolları vardır. Bunlardan biri adın tekrar edilmesi ya da yinelenmesidir. Örneğin **yama** "dağ" sözcüğünün çoğullaştırılması isteniyorsa **yama-yama**, **kami** "tanrı" sözcüğünün çoğullaştırılması isteniyorsa **kami-kami** demek yeterlidir. Bunun gibi, **kuni** "eyalet, ülke" ve **toki** "zaman" sözcüklerinin çoğul biçimleri de **kuni-guni** ve **toki-doki**'dir (Son iki örnekte ikinci kez yinelenen sözcüklerin başındaki **k** ve **t** ünsüzlerinin ötümlüleşmesi bunların iki ünlü arasında kalmış olmasındandır).

Şu noktayı vurgulamak gerekir: Bu biçimde, yani yinleme yöntemi ile, çoğullaştırılmış sözcüklerin özel anlamları da olabilir. Örneğin **yama-yama** yalnızca "dağlar" anlamında olmayıp "dağdan dağa" anlamına da gelebilir. Bunun gibi, **toki-doki** "zaman zaman", **kuni-guni** de "türlü eyaletler" anlamlarında kullanılabilir.

Aynı yineleme yöntemi Altay dillerinde de vardır. Örneğin Türkçe **dağ dağ** (gezinmek), **kapı kapı** (dolaşmak), **yudum yudum** (içmek), Moğolca **tala** "yan, taraf", **tala tala eçe** "her yandan, her taraftan", Halhaca **üye** "zaman", **üye üye** "zaman zaman, bazı zamanlar", Mançuca **calan** "nesil, kuşak", **calan calan** "nesiller, yüzyıllar", **mudan** "zaman", **mudan mudan** "her zaman", vb. gibi. Ayrıca, iki eş ya da yakın anlamlı sözcükle kurulmuş ikilemeler de çokluk ifade edebilir. Örneğin Türkçe **çoluk çocuk** "çocuklar, eş ve çocuklar", **oğlan uşak** "çocuklar", **kız kızan** "kızlar, kızlar ve kadınlar", Kırgızca **bala çaka** "çocuklar", Eski Türkçe **ed tavar** "mal mülk, mallar", Moğolca **baraga tavar** ay., Yakutça **kus xa:s** "kuşlar" (< "ördek" + "kaz"), Mançuca **gasha çeçiike** "kuşlar" (< "kuş" + "yavru kuş"), vb. gibi.

Japoncada insanları bildiren sözcükleri çoğul yapmak için başvurulmuş ikinci bir yöntem de bunlara belirli eklerin eklenmesidir. Bu ekler, aslında, **taçi** "canlı, insan", **tomo** "eş, arkadaş", **kata** "yan, taraf" gibi özel anlamları olan bağımsız sözcüklerdir. Örneğin **mlko** "prens", **miko-taçi** "prensler", **ko** "çocuk", **ko-domo** "çocuklar", **onna** "kadın", **onna-gata** "kadınlar", **anata** "sen", **anata-gata** "siz", vb. gibi.

Japonca, bu bakımdan da Eski Türkçe ile benzerlik gösterir. Örneğin sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesinde de yalnız insanları (başlıca akrabaları ve saygın kişileri) gösteren sözcüklere eklenebilen çokluk değil, topluluk ekleri vardı, yani bu ekler az sayıda insan ya da akrabadan oluşan küçük grupları ifade ediyordu. Bunlar **-lar/-ler**, **-gun/-gün**, **-an/-en** ve **-t** ekleriydi. Örneğin **beg-ler** "beyler, soylular", **eke-ler** "ablalar", **iniygün** "erkek kardeşler", **keliñün** (<"kelin-gün") "gelinler", **tay-gun** "oğullar" (aslında "taylar"), **er-en** "adamlar", **oğl-an** "çocuklar", **oğl-ıt** ay., vb. gibi. Türkçe **-lar/-ler** ekinin Moğolca karşılığı olduğu sanılan **-nar/-ner** ekinin de yalnızca insanları gösteren sözcüklere eklenebilir olması ayrıca dikkate değer: **aqa-nar** "ağabeyler", **egeçi-ner** "ablalar", **böge-ner** "şamanlar", vb.

Eski Japoncadaki biricik gerçek çokluk eki, kişileri gösteren sözcüklere de eklenebilen **-ra** eki idi: **otome-ra** "bakireler, kızlar", **ko-ra** "çocuklar", vb. gibi. Bu ek Modern Japoncada da yaşamaktadır: **kodomo-ra** "çocuklar" (bu biçim eski **kodomo** "çocuklar" sözcüğünün çokluk anlamının unutulduğunu ve tekil olarak anlaşıldığını gösterir), **waşi-ra**

"biz", **boku-ra** "biz", **kiml-ra** "siz", **kare-ra** "onlar" (erkekler için), **konoco-ra** "onlar" (kadınlar için), vb. gibi.

Japonca çokluk eki **-ra**, Türkçe çokluk ekinin yapısındaki **-la** ile (eğer bu ek bazı bilginlerinin ileri sürdüğü gibi gerçekten **-la-** ve **-r'**den oluşan birleşik bir ek ise) karşılaştırılabileceği gibi Eski Türkçede başlıca kişi adılarında, iyelik eklerinde ve vücut organlarının adlarında görülen ikilik-çokluk eki **-z'**nin Ana Türkçedeki biçimi ***-r²** (> Çuvaşça **-r**) ile de karşılaştırılabilir:

bi-z <***bi-r²**> Çuv. **eBir** "biz" (e- gösterme edatı)

si-z <***si-r²**> Çuv. **eZir** "siz" (e- gösterme edatı)

eki-z <***ekir²**> Çuv. **yĭGir** "ikiz"

köküz "göğüs" <***kökü-r²**> Çuv. **kiGir** ay. = Tung. **hukur** "dişi göğsü, memeler", Mançuca **huhuri** ay. <***kökü-ri** = Mo. **kökü(n)**, **köke(n)** ay.

yamız "kasık" <***yam-r²** (krş. Orta Türkçe **yamdu** ay. **(-du)** başka bir ikilik eki), vb.

Bu Türkçe çokluk ekinin Mançu-Tunguz dillerindeki karşılığı da, bekleneceği gibi, **-r**, **-ri'**dir: Evk. **e:kun** "ne, kim", çoğulu **e:kur**; **me:n** "kendi", çoğulu **me:r**; **oron** "geyik", çoğulu **oror**; Even **a:vun** "şapka", çoğulu **a:vur**; Mançuca **mafa** "dede", çoğulu **mafari**; **mama** "nine", çoğulu **mamari** vb. gibi.

2. Erkeklik-Dişilik

Türkçede ve öbür Altay dillerinde olduğu gibi, Japoncada da gramatikal cins yoktur. Biyolojik cins ya erkek ve dişi kişiler için ayrı sözcükler kullanılarak ya da hayvanlar için cins bakımından tarafsız sözcüklere örnekler eklenerek ifade edilir. Erkek hayvanlar için **o-** (< **wo**), dişiler için de **me-** örnekleri kullanılır:

1. **otoko** "adam", **onna** (< **wonna**) "kadın, **oto:san** "baba", **oka:san** "anne", **ociisan** "büyükbaba, dede", **oba:san** "büyükanne, nine", vb.;

2. **o-uşi** (< **wo-usi**) "öküz, boğa", **me-uşi** "inek", **o-neko** "erkek kedi", **me-neko** "dişi kedi", **o-uma**, **omma** "aygır", Ryukyu **mi:-mma** (< **me-uma**) "kısırak", **o-cika** "erkek geyik", **me-cika** "dişi geyik, vb.

Japonca **o-** (< **wo**) ve **me-** örnekleri aslında **osu** (< **wosu**) "erkek" ve **mesu** "dişi" sözcüklerinin köklerinden başka bir şey değildir. Bu iki sözcükteki **-su** ögesinin ne olduğu bilinmiyor. Ancak bunun, "canlı, canlı nesne, hayvan" anlamında artık kullanılmayan eski bir sözcük olduğunu söyleyebiliriz.

Japonca **mesu** "dişi" sözcüğündeki **me-** ögesi, sözcük başındaki ünlünün Eski Japoncada yitmiş olabileceği düşünülerek, Moğolca **eme** "kadın, eş, zevce, dişi" sözcüğü ile karşılaştırılabilir: **eme çinua** "dişi kurt", **eme kümün** "dişi insan, kadın", **eme takiya(n)** "tavuk", vb. gibi. Bu sözcük Türk dillerinde de bulunur: Çuvaşça **ama** "dişi" <***eme, ama yiti** "dişi köpek, kancık", **ama sısna** "dişi domuz", **ama hur** "dişi kaz", Kırgızca **eme** "yaşlı kadın", vb.

Korece **am-so** "inek", **am-thak** "tavuk", vb. gibi sözcüklerdeki **am-** ögesi de, Ramstedt'in belirtmiş olduğu gibi, Moğolca **eme** ile köktaş olabilir.

3. İyelik

Ana Altay dilinde iyelik (*possession*), Moğolcada olduğu gibi, iyeyi gösteren sözcüğe ilgi durumu ekinin getirilmesi ile ifade ediliyordu: Mo. **aqa-yın morin** "ağabeyin atı", **bağşı-yın ger** "hocanın evi", **eçiye-yın mal** "babanın sığırı", vb. gibi.

Bu ifade biçimi sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesinde de kullanılıyordu: **Bayırku-nıñ ak adgır** "Bayırku'ların ak aygırı", **Yigen Siliğ Beg-iñ toruk at** "Yeğen Siliğ Beyin doru atı", **biz-iñ sū** "bizim ordumuz", **Tabgaç kağan-ıñ içreki bedizçi** "Çin imparatorunun saray ressamı", vb. gibi.

Ana Altay dilinde ilgi durumu eki ünlü ile biten sözcüklerden sonra ***-n** idi; ünsüzle biten sözcüklerde ise sözcükle ek arasına bir bağlama ünlüsü katılıyordu. Bu bağlama ünlüsü **-u/-ü-** ya da **-ı/-i-** idi. Ana Altayca ilgi durumu eki ***-n** Orhon Türkçesinde, bağlama ünlüsü **-ı/-i-** ile birlikte, **-ıñ/-iñ** idi. Aynı Altayca ek Tunguzcada **-ñi-** olarak görülür. Bu Tunguzca biçim daha eski ***-n-ki-**'den gelir. Buradaki **-ki** Türkçede aitlik **-ki**'si denilen ekten başka bir şey değildir: Eski Türkçe **içre-ki** "içerdeki, saraydaki, has", **balık-da-ki** "şehirdekiler", **tağ-da-ki** "dağlardakiler", vb. Bu aitlik **-ki**'si Moğocada da vardır: **ende-ki** "buradaki, burada bulunan", **tende-ki** "oradaki, orada bulunan", vb. gibi.

Modern Japoncada iyelik **no** (Eski Japonca **nō**) edatı ile ifade edilir:

watakuşi no boşi "benim şapkam, şapkam"
anata no kasa "senin şemsiyen"
ano hito no aşi "onun ayağı"
otoko no te "adamin eli"
hako no uçl "kutunun içi"

Japonca ilgi edati **no**'nun (< **nō**) Ana Altayca ilgi durumu eki ***-n** ile köktaş olduğu genellikle kabul edilmektedir.

Eski Japoncada **nō** edatından ayrı olarak, iki ilgi durumu eki daha bulunduğu ünlü Japon Altayisti Murayama tarafından ortaya konulmuştur. Bu eklerden biri **-na** öbürü de ***-n** ekidir. Murayama'nın **-na** eki için verdiği örnekler arasında şunlar dikkati çekmektedir: **ma** "göz", **ma-na** "gözün", **ta** "el", **ta-na** "elin", **mi** "su", **mi-na** "suyun", **momo** "100", **momo-na** "100'ün".

Eski Japonca ilgi durumu eklerinden ***-n** metinlerde bu biçimi ile görülmez. Fakat böyle bir ekin var olduğu *nigori* olayından, yani eski birleşik adların ikinci öğelerinin başındaki ötümsüz ünsüzlerin ötümlüleşmesinden, anlaşılmaktadır:

miyakodori "başkent kuşu" < ***miyakōdori**
< ***miyakon tori**
satobito "ülkenin halkı" < ***satōbito** < ***sato-n** **pito**

yuFugiri "akşam sisi" < **yuFūgiri** < ***yuFu-n** **kiri**

Murayama, Eski Japoncada iyeliği göstermek için, **nō** edatı ile **-na** ve ***-n** eklerinden başka, bir de **-ngga** eki bulunduğunu ortaya koymuş ve örnek olarak şu ad tamlamasını göstermiştir: **Imo-ngga kōkōrō** "sevgilinin kalbi".

EJ **-ngga** eki ilgi durumu eki **-n** ile sıfat eki **-ka**'nın kaynaşması sonunda, yani ***-n-ka** > **-ngga** gelişmesi ile, meydana gelmiş olmalıdır. Modern Japoncada bugün başlıca özne belirleyici olarak görev yapan **ga** edatı da bu ***-nka**'dan gelir. **ga** (< ***-nka**) edatı Eski Japoncada ilgi durumu eki ya da edatı olarak görev yapıyordu: **a-ga se** "benim aşığım", **ta-ga** "kimin?", **wa-ga futari** "ikimiz" (harf. "bizim iki"), **wa-ga kuni**

"bizim ülke, Japonya" <*wa-n-ka kuni, vb. gibi.

Eski Japonca -ngga eki Mançucadaki ilgi durumu eki -ngga (<*nka < -n-ka) ile bir ve aynıdır: aga-ngga sara "yağmur şemsiyesi" (harf. "yağmurun şemsiyesi"), erdemu-ngge niyalma "şerefli adam" (harf. "şerefli adamı"), vb. gibi.

Altay dillerinde iyelik bugün "iyelik ekleri" adı verilen özel eklerle ifade edilir. Altay dillerindeki iyelik eklerinin kökeni ilgi durumundaki kişi adlarıdır. İlgi durumundaki kişi adları iyeyi gösteren adlardan sonra kullanılıyordu. Bu durum yazı dili Moğolcasında gözlemlenebilir: aka minu "ağabeyim" (harf. "ağabey" + benim"), aka çinu "ağabeyin" (harf. "ağabey" + "senin"), vb. gibi. Bugünkü Moğol dillerinde de ilgi durumundaki bu adılar artık ekleşmiş sayılabilir: Halha axa-min "ağabeyim", axa-tşin "ağabeyin", vb. gibi.

Aynı olay Tunguz dillerinde de meydana gelmiştir. Yalnız Ana Tunguz dilinde adlardan sonra kullanılan adıl yalın durumda idi: Evenki purta-m, purta-v "bıçağım" < *purta bi, purtas "bıçağın" < *purta si, purta-n "onun bıçağı" < *purta in, vb. gibi.

Altay dilleri içinde iyelik eklerini ilk önce geliştiren dil Türk dili olmuştur. Daha sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesinde 1. ve 2. kişi tekil ve çoğul iyelik ekleri ile 3. kişi tekil iyelik ekini ekleşmiş olarak buluyoruz: ini-m "erkek kardeşim", kan-ı-ñ "kanların", at-i "onun atı, onların atı", sū-mız "ordumuz", oğlan-ı-ñız "çocuklarınız", yağı-si "düşmanı, düşmanları", vb. gibi.

Bu konuyu bitirmeden önce Modern Türkçede, konuşma dilinde, iyeliğin yalnızca kişi adları ve adlarının ilgi durumları ile de ifade edilmekte olduğunu belirtmek yerinde olacaktır: ben-im oğlan "my son", sen-in ev "your house", biz-im köy "our village", siz-in sokak "your street", Ali'nin kız "Ali's daughter", vb. gibi.

4. İsim Çekimi

Türk dillerinde ve öbür Altay dillerinde isimler durum için çekime girerler. İsim çekimindeki durumların sayısı dilden dile değişir. Sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesinde isimlerin dokuz durumu vardı: yalın durum, ilgi durumu, belirli nesne durumu, verme-bulunma durumu, bulunma-çıkma durumu, yönelme durumu, eşitlik durumu, araç durumu ve birliktelik (comitative ya da sociative) durumu. Klasik Moğolcada da şu isim

durumları vardı: yalın durum, ilgi durumu, belirli nesne durumu, verme-bulunma durumu, çıkma durumu, araç durumu ve birliktelik durumu. Tunguz dillerinde isim durumlarının sayısı dilden dile değişir. Örneğin Evenki dilinde on bir, Even dilinde on üç, Negidal dilinde dokuz, Nanay ya da Goldi dilinde de altı isim durumu vardır.

Japoncada isim durumları ilgili sözcüklerden sonra getirilen edatlarla belirtilir. Murayama, 1957'de yayımlanan bir araştırmasında Eski Japoncadaki durum edatlarını (ya da onun deyişi ile, durum eklerini) Altay dillerindeki durum ekleri ile karşılaştırmıştır. **no** edatı ile EJ ilgi durumu ekleri **-na**, ***-n** ve **-ngga'**dan bundan önceki bölümde söz etmiş olduğum için burada Murayama'nın Altay dillerindeki karşılıkları ile incelemiş olduğu öbür durum eklerini ele alacağım. Bu EJ durum ekleri **-l**, **-wo**, **-yu/-yuri**, **-tu**, **-ni** ve **-ri'**dir.

A. Yalın Durum

Altay dillerinde isimlerin yalın durumu eksizdir, yani sözcüğün kendisi ile bir ve aynıdır.

Yukarıda biçimlerini verdiğim EJ durum edatları ya da eklerinden **-i'**yi bazı dilciler özneyi gösteren durum eki gibi görev yapan bir pekiştirme edatı sayıyorlar. Örneğin **wakugo i fuye fuki noboru** "genç olan flüt çalarak geliyor" cümlesindeki **wakugo i** "genci, (içlerinde) genç olanı" sözcüğü gibi. Öte yandan, bazı Japon dilcileri bu **-i** ekinin kesin olarak yalın durumu gösterdiğini ileri sürüyorlar. Murayama ise bu **-i'**nin aslında bir durum eki olmayıp tekil 3. kişi iyelik eki olduğu görüşündedir. Örneğin **imo-i** "kız kardeş" (harf. "kız+o"), **wotoko-i** "adam" (harf. "adam+o"), vb. gibi. Murayama'ya göre EJ **-i** eki Altay dillerindeki tekil 3. kişi adılı ***i** ile karşılaştırılabilir: Mançuca **i** "o", Genel Moğolca ***i** ay. (örneğin **inu** "onun"), Türkçe 3. kişi iyelik eki **-i** (örneğin **ev-i**).

Murayama, Eski Japonca **-i** ekini Altay dillerindeki 3. kişi adılı ***i** ile karşılaştırmada ve eşleştirmede gerçekten haklı olabilir. Altayca kişi adılı ***i** Klasik Moğolca öncesinde iyelik eki olarak da kullanılmıştı. Örneğin **iregsendür-i** "o geldiğinde, o geldiği zaman" (**ire-** "gelmek", **-gsen** geçmiş zaman sıfat-fiil eki, **-dür-** bulunma durumu eki). Poppe, bu **-i** ekinin aynı zamanda bir edat görevi yaptığına da dikkat çekmiştir. Eski

Japoncadaki -i de gerçekte bir belirlilik edatı görevinde idi. Eski Japonca **wakugo-I** sözcüğünün Türkçe karşılığı olan **genc-I** de Murayama'nın bu görüşünü kanıtlar.

B. Belirli Nesne Durumu

Modern Japoncada cümlelerin belirli nesnesini göstermek için kullanılan edat **o** (< **wo**) edatıdır:

Sono hon o yomimašta "O sözcüğ-ü unuttum/unutmuşum"

Şimbun o yomimasu ka? "Gazete-yi okuyor musunuz?"

Japonca belirli nesne edatı **o** daha eski bir **wo**'ya gider. Eski Japoncada, yani sekizinci yüzyıl Japoncasında, **kō, mō, nō, rō, sō, tō** ve **yō** heceleri sırasıyla **ko, mo, no, ro, so, to** ve **yo** hecelerinden ayırt ediliyordu; fakat **fō** ve **wō** heceleri için böyle bir ayırım söz konusu değildi. Başka bir deyişle, bu heceler **fo** ve **wo** hecelerinden farksızdı. Bu nedenle, **wo** edatının Eski Japoncada böyle mi yoksa **wō** biçiminde mi söylenmiş olduğu belli ya da açık değildir. Ancak, EJ metinlerde birçok durumda belirli nesne eki ya da edatı **-wo** yerine **-mō** kullanılmıştır. Bunu dikkate alan Murayama, Japonca **-wo** ekinin daha eski bir ***-wō** biçiminden geldiğini, bunun da en eski (Ana Japonca) ***-we = *-be** ekinden gelişmiş olabileceği tezini ileri sürmüştür. Murayama, bundan sonra Ana Japonca için tasarladığı bu biçimi Tunguz dillerindeki belirli nesne ekleri ile karşılaştırmıştır. Bilindiği gibi, Mançucada belirli nesne eki **-be**, öbür Tunguz dillerinde de **-wa/-we**'dir.

Murayama bu ekin en eski ve asli biçimi için şu iki olasılığı tasarlamıştır:

1. Belirli nesne eki Ana Mançu-Tunguzcada başlangıçta ***-be ≈ *-we** idi; daha sonra ekin art ünlülü türü ortaya çıktı;
2. Başlangıçta ekin her iki türü vardı, ama daha sonra bunun art ünlülü türü Mançu, Solon ve Udege dillerinde kayboldu.

Bence birinci olasılık ikincisinden daha güçlüdür. Çünkü, bilindiği gibi, eklerin çoğu daha eski ve asli bağımsız sözcüklerden gelişmiştir. Mançu-Tunguzca belirli nesne eki de en eski bağımsız bir ***be** sözcüğünden çıkmış, daha sonra

Tunguz dillerinin çoğunda ekleşerek ünlü uyumuna girmiş olabilir.

C. Bulunma-Çıkma Durumu

Altay dillerinde yaygın olarak kullanılan bulunma-çıkma durumu ekleri şunlardır:

Eski Türkçe **-da/-de** (bulunma - çıkma), Uygurca **-dın/-din** (çıkma), Orta Türkçe **-da/-de** (bulunma), **-dın/-din** ve **-dan/-den** (çıkma)

Moğolca **-da/-de**, **-du/-dū** (verme-bulunma)

Tunguzca **-du/-dū** (verme), **-duk/-dūk** (çıkma), **-dula:/-dūle:** (bulunma), **-duli/-dūli** (izleme = prolative, prosecutive), Mançu **-da/-de** (verme-bulunma).

Öte yandan, Eski Japoncada **yu** ve **yuri** (modern **yori**) edatları bulunma, izleme ve çıkma durumu ekleri gibi kullanılmıştır. Bu edatlar Eski Japonca metinlerde **yo** ve **yori** biçimlerinde de görünürler. Bu son biçimlerin ikincil olduğu ve bunların sırasıyla **yu** ve **yuri** biçimlerinden geliştiği genellikle kabul edilmektedir; çünkü **o > u** değişimi Japon dili tarihinde oldukça yaygındır. Japonca **yori** (< **yuri**) edatının kullanımını ve işlevini gösteren bazı örnekler şunlardır:

mukaşi yori "en eski zamanlar-dan"

muma kuruma yori otsuru "at-tan ya da araba-dan düşmek"

koko yori "bura-dan, bu yer-den"

hito yori ukuru "bir kişi-den almak"

Japonca **yori** edatı, Altay dillerindeki çıkma durumu ekleri gibi, karşılaştırma görevinde de kullanılır:

Kin wa gin yori omoşi "Altın, gümüş-ten (daha) ağırdır"

Sakura yori mume wa hayaku saku "Erik, kiraz-dan (daha) önce çiçek açar"

Murayama, Eski Japonca **yu** ve **yuri** edatlarını Genel Altayca verme-bulunma durumu eki ***-du/*-da** ve Tunguzca izleme durumu eki **-duli** ile karşılaştırmıştır. Ona göre Tunguzca **-duli** eki, verme durumu eki **-du** ile asıl izleme durumu eki **-li**'den (krs. Tunguzca **hokto-li** "yol boyunca")

Eski Türkçe **-ra/-re** eki Moğolcada bazı yer belirteçlerinde görülen **-ra/-re** eki ile bir ve aynıdır: **dege-re** "yukarıda, üstte" (krş. **dege-gsi** "yukarı doğru", **dege-dü** "üst, üstün"), **doto-ra** "içinde" (krş. **doto-si** "içeriye doğru"), **doo-ra** "aşağıda, aşağıya, altta, altında" <***dogo-** (krş. **dogo-gsi** "aşağı, aşağıya, aşağıya doğru", **doo-du** "alt" <***dogo-du**), vb. gibi.

Türkçe-Moğolca bulunma-yönelme durumu eki Japoncada adıl kökenli bazı yer belirteçlerinde görülen **-ra** eki ile karşılaştırılabilir: **koçira** "bu yönde, bu yoldan" <***koçi-ra** (<***koti** "burası, bu yer", EJ **ko** "bu"), **doçira** "hangi yönde? nerede?" <***do-ti-ra** <***idutira** (krş. EJ **Idu** "ne?", **Idu-ra** "nerede? nerelerde?"), vb. gibi. Klasik Japonca **koçi** (<***ko-ti**) "buraya, bu tarafa" sözcüğündeki **-çi** (<***-ti**) ekinin başka bir bulunma-yönelme eki olduğu açıktır. Buna göre, **koçira**, **doçira** gibi örneklerde bir değil, aynı görevi yapan iki farklı ek ard arda bulunmaktadır. Eski ek **-çi**'nin görevi unutulmuş ve **koçi**, **doçi** sözcüklerine görevi bilinen **-ra** eki eklenmiştir

F. Araç Durumu

Eski Türkçede araç durumu eki ünlülerden sonra **-n** idi: Orhon **agi-n** "ipekli kumaşlar ile", Uygurca **berge-n** "kamçı ile", vb. gibi. Bu ek ünsüzle biten sözcüklere eklendiğinde sözcükle ek arasına bir bağlama ünlüsü sokuluyordu: **elig-i-n** "el ile", **ok-u-n** "ok ile", **yadag-ı-n** "yayan", **yaz-ı-n** "ilkbaharda", **kış-ı-n** "kışın", **küz-ü-n** "sonbaharda, güzün", **yay-ı-n** "yazın", vb. gibi.

Türkçe araç durumu eki **-n**'in Moğolca karşılığı **-un/-ün**'dür. Ancak, bu ek Moğolcada tek başına değil de zarf-fiil eki **-run/-rün**'ün yapısında donmuş olarak bulunur. Başka bir deyişle, Mo. **-run/-rün** eki eylem adları yapan **-r** eki ile araç durumu eki **-un/-ün**'den oluşan birleşik bir ektir. Klasik öncesi Moğolcada sık sık kullanılan **-run/-rün** ekine Mongolistler "hazırlık zarf-fiil eki" (adını verirler: **kagan carlig bolu-run** "kağan buyurunca, kağan buyurduğunda", **eyin kemen ügüle-rün** "böyle deyince, böyle der demez", **bari-run** "alınca, alır almaz", vb. gibi.

Bu Türkçe-Moğolca araç durumu eki Japonca verme-bulunma-arac durumu edatı **ni** ile karşılaştırılabilir. Bu edat, bilindiği gibi, daha çok bir bulunma ve araç durumu eki işlevini görür:

To:kyo: ni sumu "Tokyo'da yaşamak"
İçi-ci ni kimasu "Saat birde gelecek"
uta wa yumo ni "şiiir okurken"
inu ni kumaru "köpek tarafından ısırıldı"
Oya ni kando: seraru "Ailesi tarafından reddedildi"
omowazu ni "düşünmeden" (krş Trk. düşünmek-siz-
in)
matsu ni tsuru "çam ağaçları ile kuzgunlar"
sumiyaka ni "çabucak"

II. ADILLAR

1. Kişi Adılları

Eski Japonca, kişi adıları bakımından, Modern Japonca gibi zengin değildi. Japoncada yüklem kişi bakımından nötr olduğundan kişi adılarının kullanımına pek ihtiyaç yoktur. Nara döneminde yalnız aşağıdaki şu kişi adıları kullanılmıştır:

1'inci kişi: **a/wa, are/ware**

2'nci kişi: **na, nare**

3'üncü kişi: **si** (aslında gösterme adılı; aşağıya bkz.)

Bu adılardan **a/wa** ve **na**, genel olarak edatlarla (**ga, wo, ni** vb.) birlikte kullanılırdı: **a ga** "benim", **wa ga futari** "biz ikimiz", **wa wo** "beni", **wa ni** "bana" vb. gibi.

Öte yandan, adılların **-re** ekli biçimleri tek başlarına kullanılan özne biçimleri idi: **are/ware, nare**. Bu biçimlerdeki **-re** ekinin, genellikle belirteçlerde görülen ve yukarıda sözünü ettiğimiz **-ra** eki olduğu sanılmaktadır. Bu görüş doğru olamaz. Kişi adılarındaki bu **-re** eki, hiç şüphe yok ki, gösterme ve soru adılarında da bulunan (**ko-re** "bu", **so-re** "şu", **ka-re** "şu", **idu-re** "hangi?" vb.) bir adıl ekidir.

1. kişi için kullanılan **a** ve **are** adılarının genellikle **wa** ve **ware** biçimlerinden daha eski olduğuna inanılmaktadır. Ancak, Miller'a göre, bunun tam tersi doğrudur; yani **w** ile başlayan biçimler daha eski ve aslidir. Japon dili tarihinde sözbaşı **w** ünsüzünün zamanla yitdiğini gösteren başka örnekler vardır: Modern Japonca **o-** "erkek" < **wo, o:** "kral" < Ryukyu **wo:** < EJ **wau** < Çince **wang**, vb. Bu gelişme dikkate alınırsa **wa** ve **ware** biçimlerinin **a** ve **are** biçimlerinden daha

eski olduğunu düşünebiliriz. Bu sayılı doğru ise, Eski Japonca **wa** "biz", Miller'ın önermiş olduğu gibi, Moğolca 1'inci kişi dışlayıcı (exclusive) çoğul adılı **ba** ile karşılaştırılabilir: Mo. **ba** "biz", **man-u** "bizim", **man-a/ man-dur** "bize", **man-l** "bizi", vb.

2. Gösterme Adılları

Eski Japoncada şu gösterme adılları vardı:

ko, kore "bu"

so, sore "şu"

ka, kare "o"

sl "o"

Bu adillerin yalın biçimleri **ko**, **so** ve **ka** genellikle ilgi edatı **no** ile birlikte kullanılır ve gösterme sıfatı olarak görev yaparlardı: **kono** "bu", **sono** "şu", **kano** "o". Bununla birlikte, yalın **ko** sözcüğünün sıfat görevinde kullanıldığı birhayli birleşik vardır: **ko-toşi** "bu yıl", **ko-ko** "bu yer, burası", vb. gibi.

Gösterme adılları **ka/kare** ve **kano**, **so/sore** ve **sono**'ya benziyorsa da bu iki grup arasında önemli bir fark vardır: **ka/kare** ve **kano** daha uzakta olan, **so/sore** ve **sono** ise daha yakında olan nesneler için kullanılır. Başka bir deyişle, Japoncada üçlü bir gösterme adıl ve sıfatları sistemi vardır. Böyle üçlü bir sistemin Altay dilleri içinde yalnızca Türkçede ve öbür Türk dillerinde bulunması dikkate değer:

EJ **ko/kore**, **kono** "bu" = Modern Türkçe **bu** (yakın nesneler için)

EJ **so/sore**, **sono** "şu" = Modern Türkçe **şu** (az uzak nesneler için)

EJ **ka/kare**, **kano** "o" = Modern Türkçe **o** (daha uzak nesneler için)

Murayama EJ **ko** "bu" adılını, haklı olarak, Moğolca **ene-kū** "işte bu, tam bu" sözcüğündeki **kū** edatı ile karşılaştırmıştır. Moğolca **kū**, gerçekten de, bir gösterme edatıdır: **tere kū** "işte şu, tam şu", **mön kū** "işte bu, tam bu", vb. gibi. EJ **ko** "bu" adılı ve Moğolca **kū** gösterme edatının karşılığı Çuvaşçada da bulunur. EJ **ko** ve Mo. **kū**, Çuvaşça **ku** "bu" ile bir ve aynıdır. Modern Çuvaşça **ku**, eski

birleşiklerde **kı-/kĩ-** biçiminde bulunur: **kızal** "bu yıl" < **ku s'ul** < * **kū ca:l**, **kızır** "bu gece" < **ku sīr** vb. gibi. Modern Çuvaşça **ku** daha eski bir ***kū** biçimine gider. Bu sonuncu biçim 13. ve 14. yüzyıllardan kalma Volga Bulgar yazıtlarında sık sık geçer: **Armaş hi:ri Ya'ku:tın belūwi kū** "Armaş kızı Yakut'un mezar taşı bu(dur)", **Yelbe hi:ri Asye ziya:retl kū** "Yelbe kızı Asye(nin) mezarı bu(dur)", vb. gibi. Bu örneklerde görüldüğü gibi, **kū** adılı bugünkü Çuvaşçanın atası olan Volga Bulgarcasında daha çok yüklem bağlayıcısı olarak kullanılmıştır.

Hiç şüphe yoktur ki Moğolca **kū** edatı Volga Bulgarcası **kū** ve Çuvaşça **ku** adıları ile köktastır. Japoncanın Altay dilleri ile soyca akraba olduğu kanıtlanabilirse, Japonca **ko** adılının da bu Türkçe ve Moğolca sözcüklerle köktaş olduğu hiç duraksamadan ileri sürülebilir.

Japonca **kore**, **sore** ve **kare**'deki **-re** Moğolca gösterme adılı **tere**'deki **-re** ögesi ile karşılaştırılabilir. Moğolcada iki gösterme adılı vardır: ***ene** "bu" ve ***tere** "şu, o". Bu adıların çekimli biçimlerinin gövdeleri ise ***egūn** ve ***tegūn**'dür. Bu biçimler ***tere** adılının kökünün ***te** olduğunu gösterir.

Moğolca ***tere** adılındaki **-re** ögesinin karşılıklarını Tunguz dillerinde de **-re**, **-ri** ve **-r** olarak buluruz: Evenki **ere**, **eri**, **er** "bu", Solon **eri**, **er** ay. (<***e-re**), Evenki **tare**, **tari**, **tar** "şu, o", Solon **tari** ay. (<***ta-re**), Mançuca **tere** ay. (***te-re**).

EJ gösterme adılı **si** (> **şi**) Nara döneminde (sekizinci yüzyıl) ve Yazı dili Japoncasında 3. kişi adılı olarak da kullanılmıştır. Bilindiği gibi, sekizinci yüzyıl Orhon Türkçesinde de 3. kişi iyelik eki ünsüzlerden sonra **-i**,

ünlülerden sonra ise **-si** biçimindedir: **bodun-i** "halkı", **eb-i** "evi", fakat **sū-si** "ordusu", **yağı-si** "düşmanı", vb. gibi. Eski Türkçe 3. kişi iyelik ekinin bu biçimi, bir kurama göre, çok eski bir 3. kişi adılının kalıntısıdır. Bu kuram doğru ise EJ **si** "o" adılı Eski Türkçede ünlü ile biten adlara eklenen 3. kişi iyelik eki **-si** ile bir ve aynıdır denilebilir.

Japoncada, yukarıda sözünü ettiğimiz gösterme adılarından başka, bir de **are** "o" (Ryukyu **ari**) vardır. Erkek ve dişi insanlar, hayvanlar ve cansız nesneler için kullanılan bu **are** adılı ***a** kökünden türemiştir ve sıfat biçimi **ano**'dur: **are wa nan des(u) ka?** "O nedir?", **ano hito** "o adam", **are no hito** "onun adamı", vb. gibi.

Japonca ***a** adılı Ana Altayca ***i(n)** "o" kişi adılının çoğulu olan ***a(n)** "onlar" ile karşılaştırılabilir. Yazı dili Moğolcasında

bu adılın yalnız ilgi durumu **anu** "onların" kullanılır. Fakat Orta Moğolcada (*Gizli Tarih*'te ve *Hua-i i-yüde*), **anu**'dan başka verme-bulunma durumu **andur** "onlara, onlarda" ile belirli nesne durumu **anl** "onları" de kullanılırdı.

Ana Altayca ***a(n)** "onlar" Orhon Türkçesinde 3. kişi adılı olarak kullanılan **ol** "o, onlar" adılının çekimli durumlarının gövdesi olarak kullanılırdı: **an-ı** "onu, onları", **an-ıfı** "onun, onların", **añar** (<***an-gar**) "ona, onlara", **añar** (<***an-garu**) "ona doğru, onlara doğru", vb. gibi.

3. Soru Adılları

Eski Japoncada şu soru adıları vardı: **ta**, **tare** "kim?", **na**, **nani** "ne?", **idu** "ne? hangi?", **idure** "hangisi?".

Bunlardan **na** ve **nani** Eski Türkçe **ne** soru adılı ile karşılaştırılabilir. Bu karşılaştırma yapılmıştır da. Ancak, biz burada konuyu biraz daha ayrıntılı bir biçimde ele almak istiyoruz.

Ramstedt'e göre Ana Altaycada iki soru adılı vardı: ***ka(n)** = ***ke(n)** ve ***ya(n)** = ***ye(n)**. Bunlardan ikincisi Moğolcada ***yan** sözcüğü ile **yagun** (<***ya-gun**) "ne?" sözcüğünde görülür. Bugünkü Moğol dillerinde bu adılın hem art ünlülü hem de ön ünlülü ***ye**'den türemiş biçimleri vardır. Örneğin, Dagur dilinde **yo**: (<***yagun**) ile yan yana kullanılan **yö**: "ne?" biçimi daha eski bir ***yegün** (***ye-gün**) biçimine gider. İşte, Eski Türkçe **ne** adılı Moğolca ***ya(n)**'nın ön ünlülü biçimi olan ***ye(n)** ile bir ve aynıdır.

Ana Altayca ***ye(n)**, Ana Türkçede, Miller'ın da düşündüğü gibi, gerileyici ünsüz benzeşmesi ile ***ne(n)** biçimine değişmiş olmalıdır: ***ye(n)** > ***ne(n)**. Bu adılı Orhon Türkçesinde yalın durumda **ne** (yalın durum) eşitlik durumunda da ***nen** biçiminde buluyoruz: **nence** "nice? ne kadar?" (Bu **nence** biçimi daha sonra kaybolacak ve yerini **nece** biçimine bırakacaktır).

Türkçede **n** ile başlayan tek sözcük olan **ne** ancak tasarladığımız bu ***ye(n)** > ***ne(n)** > **ne** değişmesi ile açıklanabilir. Başka bir deyişle, **ne** soru adılındaki **n** ünsüzü asli olmayıp ikincildir, daha eski ve asli bir ***y** sesine gider. Ana Türkçedeki bu ses değişmesi, Ana Japoncada da meydana gelmiş olabilir. Bu tasarlama doğru ise, EJ **na** ve **nani**, Moğolca ***ya(n)** = ***ye(n)** ve Eski Türkçe **ne** = **nen** ile bir ve aynıdır diyebiliriz.

4. İyelik Adılları

Eski Japoncada iyelik adılları, daha önce gördüğümüz gibi, ilgi durumu edatı ya da eki **ga** ile kurulur:

aga, waga "benim" <*wāga <*wanga <*wa-n-ka
taga "kimin?" <*tāga <*tanga <*ta-n-ka

sigā "onun" <*sīgā <*singa <*si-n-ka

Bu kuramsal biçimlerdeki **-n-** ögesi ilgi durumu ekidir. Sonuncu öge **-ka**'ya gelince, bu da, Ramstedt'in belirtmiş olduğu gibi, büyük bir olasılıkla bir sıfat ekidir ve Murayama'nın açıklamış olduğu gibi Mançuca sıfat eki ***-ka** ile bir ve aynıdır: **agangga** "yağmura ait, yağmura ilişkin" <*aga-n-ka.

Altay dillerinde iyelik adılları, bilindiği gibi, kişi adılarının ilgi durumu biçimlerine ***-kay/-key** ya da ***-kı/-kl** eklerinden birinin getirilmesi ile kurulur:

Mo. **minūgey** "benimki" <*minūkey < minū "benim"

Mo. **çinūgey** "seninki" <*çinūkey < çinū "senin"

Mo. **manukay** "bizimki" (dışlayan) < manu "bizim"

Mo. **tanukay** "sizinki" <*tanu "sizin"

Mo. **bldanukay** "bizimki" (içeren) < bldanu "bizim"

Halha **minixi** "benimki" <*mini-ki < mini "benim"

Halha **çinixi** "seninki" < çini-ki

Türkçe **benimki** <*beniñ-ki, Türkmence **meniñki** ay.,
Çuvaşça **manıñni** ay. <*meniñgi <*meniñ-ki

Tunguzca (Nanay) **miniñgi** "benimki", Mançuca
miniñge ay. <*miniñ-ki

Tunguzca (Nanay) **siniñgi** "seninki" <*siniñ-ki,
Mançuca **siningge** ay. <*siniñ-ki

Görüldüğü gibi, iyelik adılları Türk ve Tunguz dillerinde **-kı/-kl** eki ile, Moğolcada ise hem **-kay/-key** hem de **-kı/-kl** eki ile kurulur. Japonca bu bakımdan Moğolcaya yakınlık gösterir.

III. SAYILAR

Çince sayıların dile girmesinden önce Japoncada şu sayılar vardı: **hito-tsu** "1", **futa-tsu** "2", **mi-tsu** "3", **yo-tsu** "4", **i-tsu-tsu** "5", **mu-tsu** "6", **nana-tsu** "7", **ya-tsu** "8", **kokono-tsu** "9", **to** (birleşiklerde **-so**) "10", **hataçi** < **hatati**

"20", **mi-so** "30", **momo** (birleşiklerde -**ho**) "100", **çi** (< **ti**) "1000", **yorodzu** "10,000".

"Bir"den "on"a kadar olan sayılardaki -**tsu** ögesinin "parça" anlamında bir ek, daha doğrusu bağımsız bir sözcük olduğu açıktır. Japonca asıl sayılar bu ekten önceki sözcüklerdir. Nitekim bu ek birleşik sayılarda görülmez: **mi-so** "30" (harf. "üç on"), **i-ho** "500" (harf. "beş yüz"), **yata** (< **ya-te**) "sekiz el(li)", vb. gibi.

Ayrıca, Japonca sayılardan **futa** (< ***puta**) "2" sayısı **hito** (< ***pito**) dan, **mu** "6" sayısı **mi**'den, **ya** "8" sayısı da **yo**'dan ünlü değişmesi ile meydana gelmiş olmalıdır. Murayama **yo** "4" sayısını aynı anlamdaki Moğolca **dörben**, Türkçe **dört** ve Tunguzca ***dögin**'nin kökü olarak düşündüğü ***dö** ile karşılaştırmış ve Japonca **yo**'nun daha eski bir ***dö**'den geldiğini ileri sürmüştür. Japoncanın sayılarla ilgili özelliklerinden biri bu dilde insanlar, hayvanlar ve nesneler sayılırken "yardımcı sayılar"ın ya da "sayıcılar"ın kullanılmasıdır. Bir başka özellik de bir sayı ile sayıcıdan oluşan sözcük grubunun nitelediği adın önüne değil sonuna gelmesidir: **katana hito furi** "bir kılıç" (harf. "kılıç-bir adet"), **koromo yo-kasane** "dört takım giysi" (harf. "giysi-dört takım"), vb. gibi.

İnsanlar için de sayıların -**ari** ekli biçimleri kullanılır: **Ej hitari** "bir kişi" (modern **hitori**), **onna futari** "iki kadın" (harf. "kadın-iki kişi"), **otoko yottari** "dört adam" (harf. "adam-dört kişi"), vb. gibi. Japonca sayıların bu insan sayma biçimleri, hiç şüphesiz, sırasıyla daha eski ve birincil ***plto-ari**, ***puta-ari** ve ***yotu-ari** biçimlerinden gelir. Bu eski biçimlerdeki

kuramsal *-**ari** ögesi acaba "adam" anlamındaki Moğolca **ere** ve onunla köктаş Türkçe **er** sözcükleri ile karşılaştırılabilir mi?

"Ad + niteleyici" türündeki yapılar Altay dillerine yabancıdır. Bununla birlikte, bazı Moğol dillerinde böyle yapılara rastlandığını belirtelim. Örneğin Monguor dilinde **fuguor nlge cür** "bir çift öküz" (harf. "öküz-bir çift") gibi sözdizimsel yapılar bulunmaktadır.

IV. SIFATLAR

Japoncada yüklem olarak kullanılan sözcükler iki çeşittir: sıfatlar ve eylemler. Bu demektir ki, Japoncada yalnız eylemler değil, sıfatlar da çekime girer.

Eski Japoncada sıfatların, gövdelerinden başka, dört farklı biçimi vardı. Bunlar: 1) yüklem biçimi ya da yüklemlik biçim (-**si** ekli biçim), 2) niteleme ya da ad biçimi (-**ki** ekli biçim), 3) bağlaç ya da belirteç biçimi (-**ku** ekli biçim), 4) geçmiş zaman biçimi (-**kere** ekli biçim). Bütün bu biçimleri **kata** "katı" sözcüğünü örnek alarak gösterelim:

kata "katı" (gövde)

katasi "katıdır" (yüklem biçimi ya da yüklemlik biçim)

kataki "katı; katılık" (niteleme ya da ad biçimi)

kataku "sıkı, sıkıca; güç ve..." (belirteç ya da bağlaç biçimi)

katakere "katıydı"

Eksiz sıfat gövdesi niteleme sıfatı ve ad olarak kullanılabilirdi: **ao yama** "yeşil tepe", **sakasi me** "akıllı kadın" vb. gibi. Bu tür eski birleşiklerin modern dilde yaşayanları da vardır: **akagane** "bakır" (< **aka kane** "kızıl maden"), **furusato** "doğum yeri, yurt" (< **puru sato** "eski köy"), vb. gibi. Sıfatların eksiz gövde biçimleri ad olarak da kullanılır: **aka** "kızıl renk, kızılık", **taka** "yükseklik", vb. gibi. Altay dillerinde de sıfatlar, Japoncada olduğu gibi, ad olarak kullanılabilir: Eski Türkçe **edgü kişi** "iyi adam(lar)", **edgü-g anyığ-ag** "iyiyi ve kötüyü", vb. gibi.

Sıfatların Eski Japoncadaki -**şi** ekli yüklem biçimleri modern konuşma dilinde hemen tümüyle kullanıştan düşmüştür. Modern dilde, bunların yerine eski -**ki** ekli biçimlerden gelişmiş olan -**i** ekli biçimler kullanılır: EJ **kataki** > Modern Japonca **katai**. Ancak, sıfatların bu yeni yüklem biçimleri, kullanışta, addan sonra **ga** edatının kullanılmasını gerektirir: **işi ga katai** "taş(lar) katıdır" (= EJ **isi katasi**), vb. gibi.

V. EYLEMLER

Eski Japoncada eylemlerin dört çekimli ya da sonluk biçimi vardı. Bunlar yüklemlik (sonluk ya da cümle sonu) biçimi, niteleme biçimi, bağlama (süreklilik ya da adlık) biçimi ve bitmişlik (*perfect*) biçimi idi. Bunlardan başka, eylemlerin bir de bitmemişlik ya da olumsuz gövdeleri vardı. Bu sonuncu biçimler tek başlarına hiç kullanılamaz, yalnızca gelecek zaman, şart ve olumsuzluk biçimlerinin gövdesi olarak görev

yaparlardı. Bu biçimlerin ekleri, daha Nara döneminde, eylemin girdiği gruba göre farklı idi. Fakat karşılaştırmalı ve tarihsel araştırmalar bu biçimlerin en eski ve birincil biçimlerinin şöyle olduğunu gösterir:

1. Yüklemlik sonluk biçim: **-u** ekli (**yuk-u, tab-u, ot-u** vb.)

2. Niteleme biçimi: **-ru** ekli (**tabu-ru, otu-ru, su-ru** vb.)

3. Bağlama biçimi: **-i** ekli (**yuk-i, tab-i, ot-i** vb.)

4. Bitmişlik biçimi: **-e** ekli (**yuk-e, tab-e** vb.)

5. Bitmemişlik gövdesi: **-a** ekli (**yuk-a, tab-a** vb.)

1. Yükleml Eki -u

Eski Japoncada bir eylemin yüklem ya da yüklemlik biçimi **-u** eki ile kurulurdu: **yuk-u** "gider(ler), gidiyor(lar)", **tab-u** "yer(ler), yiyor(lar)", **ot-u** "düşer(ler), düşüyor(lar)", vb. gibi. Böylece bir ad ve onu izleyen bir yüklem biçimi Eski Japoncada cümle kurardı:

plto yuk-u "bir kişi gider/gidiyor"

tori tab-u "kuş(lar) yer/yiyor"

isi ot-u "taş(lar) düşüyor"

Bu Japonca yüklem eki **-u**'nun kökeni bilinmiyor. Japonca ile akraba olan Ryukyu dilinde bu ek **-uñ** biçimindedir: **tuy-uñ** "alır, alıyor" (= J **tor-u**), **şly-uñ** "bilir, biliyor" (= J **şlr-u**), vb. gibi. Aynı dilde eylemlerin şimdiki zaman soru biçimleri ise **-mi** ile sonlanır: **tuy-umi?** "Alır mı? Alıyor mu?". vb. gibi. Chamberlain, buna bakarak, Ryukyu dilindeki yüklemlik ya da sonluk biçimlerin daha eski bir ***-um** ya da ***-umu** biçiminden gelişmiş olabileceği sonucuna varmıştı: Ryukyu **tuyuñ** <***turum(u)*-um** ya da ***-umu** biçiminden gelişen Ryukyu **-uñ** ekindeki **ñ**'nin Japoncada çok erken bir tarihte kaybolmuş ve ekin daha Nara döneminde (sekizinci yüzyıl) **-u** biçimini almış olabileceğini tasarlamıştı.

Chamberlain'in bu tasarımları doğru ise, Ana Japonca-Ryukyu ***-um** ya da ***-umu** Moğolca şimdiki zaman eki **-muy/-müy, -mu/-mü**, ve **-m** ile karşılaştırılabilir. Klasik öncesi Moğolcasında bu ek **-mu/-mü** ya da **-m** biçiminde idi: **yabu-mu** "gider, gidecek", **yabu-m** ay. Bu biçimler aslında eylem adı idi. **-m** eki ile kurulmuş eylem adları Türkçe ile Moğolcada

pek boldur: Türkçe **al-ı-m** "alma, almak", **öl-ü-m** "ölme, ölmek", Mo. **barı-m** "tutmak, kavramak", **saçu-m** "saçım", **nagadu-m** "oyun", vb. gibi.

Ana Japonca-Ryukyu ***-um** ya da ***-umu**, şüphesiz, Ana Altayca ***-m** eki ile bir ve aynıdır. Şunu da kaydetmek gerekir ki Japonca sözkonusu yüklem biçimi gerçekten bir şimdiki zaman değil, yalnızca eylem fikrini ifade eden eylem adıdır. Böylece, örneğin **tori tabu** "kuş(lar) yer" gibi bir Japonca cümle aslında "kuş" ve "yeme, yemek" kavramlarının bir araya getirilmesinden başka bir şey değildir.

2. Niteleme Eki -ru

Eski Japonca niteleme eki **-ru** eylem sıfatları türetir: **ot-u-ru** "düşen, düşmekte olan", **sin-u-ru** "ölen, ölmekte olan", **tab-u-ru** "yiyen, yiyor olan", vb. gibi. Böylece:

oturu isi "düşen taşlar"

sinuru pito "ölmekte olan kişi"

taburu tori "yiyen kuşlar"

Japonca niteleme eki **-ru** Eski Türkçe geniş zaman eki **-r**, **-ar/-er**, **-ır/-ir**, **-ur/-ür** ile karşılaştırılabilir. Eski Türkçe geniş zaman eki, bilindiği gibi, aslında eylemlerden eyleyici adı türeten bir ektir: **tlı-r** "der, söyler" (< "diyen, söyleyen"), **uk-ar** "anlar" (< "anlayan, anlayışlı"), **it-er** "eder, yapar" (< "eden, yapan"), **bar-ır** "gider" (< "giden"), **kel-ir** "gelir" (< "gelen"), **olur-ur** "oturur" (< "oturan"), **ölür-ür** "öldürür" (< "öldüren"), vb. gibi. Bu ekin aslında eyleyici adı görevinde sıfatlar türettiğine pek çok örnek vardır:

ET kôr-ür kôz "gören göz"

ET bil-ir bilig "eren akıl"

ET er-ür bar-ır yağı "(serbestçe) gelip giden düşman" vb. gibi.

Bu kullanım bugün de çok yaygındır:

ak-ar su "akan su, ırmak"

yan-ar dağ "volkan" (aslında "yanan dağ")

çal-ar saat "alarmlı saat"

gül-er yüz "gülen yüz"

Türkçe **-r** ekinin Moğol ve Mançu-Tunguz dillerinde de köktaşları vardır: Mo. **-r**, Tunq. **-r**, **-ri**, **-ri:**. Moğolca **-r** eki

amu-r "dinlenme" (< **amu-** "dinlenmek"), **belçige-r** "otlatma yeri, otlak" (< **belçige-** "otlatmak") vb. gibi eylemden türeme adlarda görülür. Aynı ek, amaç ulaçları yapan **-ra/-re** ekinin yapısı ile neden-zaman ulaçları türeten **-run/-rün** ekinin yapısında da bulunur. Bu eklerden birincisi **-r** eki ile eski verme-bulunma eki **-a/-e**'den, ikincisi de **-r** eki ile araç eki **-un/-ün**'den oluşmuştur:

Mo. **yabu-ra** "gitmeye, gitmek için", **üce-re** "görmeye, görmek için", **yabu-run** "gittiğinde, gittikte, gittiğinden", **ügüle-rün** "söyleyince, söyledikte, söylediğinden", **kagan carlig bol-u-run** "kağan buyurunca, kağan buyurduğunda" vb. gibi.

Aynı ekin Tunguz dillerindeki karşılığı **-r/-rl/-rl:** de gelecek zaman eyleyici adları yapar: Evenki **sa:-rl:** "bilen" < **sa:-** "bilmek", Nanay **sa:-ri** ay., Negidal **sa:yi:** (<***sa:ri:**) ay., **sa:yi:** beye "bilgili kişi", Even isim **ha:r** "bilmiyorum" (**ha:r** <***sa:-r**), Orok **bu:-ri** "veren", **bu:-rl-vl** "veririm", vb.

3. Bağlama Eki -i

Japonca bağlama (süreklilik, eylem adı) eki **-i** en çok ad ve eylem birleşikleri kurmakta kullanılır: **yom-i** "okuma", **kak-i** "yazma", **yomi-kaki** "okuma yazma"; **kaki-mono** "belge" (harf. "yazılı şey"); **kir-i** "kesme", **hara-kiri** "intihar" (harf. "karın kesme"); **yak-i** "kızartma", **yaki-tori** "piliç şiş"; **ok-i** "kalkma", **haya-oki** "erken kalkma"; **kik-i** "işıtma", **şiru** "bilmek", **kiki-şiru** "öğrenmek" (harf. "işıterek bilmek"); **uru** "muktedir olmak", **yomi-uru** "okuyabilmek"; **suru** "yapmak, etmek", **mai** (< **mahi** < EJ **map-u** "dönmek"), **mai-suru** "dans etmek", **hori-suru** (modern **hossuru**) "arzu etmek" (< **hor-u** "istemek" + **suru**). vb. vb. gibi.

Japonca **-i** ekinin başka bir görevi de birleşik cümlelerde ilk cümlecğin yüklemine ifade etmektir:

Hana sak-i tori nak-u "Çiçekler açıyor ve kuşlar ötüyor" (harf. "Çiçekler aç-ıp...")

Hana sak-i tori nakam-u "Çiçekler açacak ve kuşlar ötecek" (harf. "Çiçekler açıp...")

Japonca **-i** eki, birinci görevi ile, Altay dillerinde eylemlerden ad türeten **-i** eki ile karşılaştırılabilir:

Evenki **degi, deyi, degi**: "kuş" < **deg-** "uçmak", vb. gibi.

Japonca bağlama eki **-i**, bu ikinci görevi ile, Türkçe bağ-eylem eki **-ı/-i** ile de karşılaştırılabilir. Bazı sontakılar da aslında bu ekle kurulmuş bağ-eylemlerdir:

ET **et-i** "düzenleyip, düzenleyerek"

ET **töküt-i** "döktürüp, döktürerek"

ET **yügürt-i** "akıtıp, akıtarak"

ET **yüzüt-i** "yüzdürüp, yüzdürerek", vb. gibi.

ET **tegi** "-a kadar" (< "erişip, erişerek") vb. gibi.

Eski Türkçedeki bu ekle kurulmuş bağ-eylemler birleşik eylemler kurmağa çok elverişli idi:

ET **al-ı bir-** "(başkası için) alıvermek" (harf. "alıp vermek")

ET **et-i ber-** "(başkası için) düzenleyivermek" (harf. "düzenleyip vermek")

ET **artat-ı u-** "yıkabilmek" (harf. "yıkıp + muktedir olmak", vb. gibi.

VI. YARDIMCI EYLEMLER

1. Yardımcı Eylem *ar-i*

Japoncadaki yardımcı eylemlerden **ar-i**'nin (yüklem biçimi **-u** ile değil de **-i** ile biten biricik eylem) iki anlamı vardır: 1. "var olmak" (İng. "to exist"), 2. "olmak" (İng. "to be"). Yüklem olarak kullanıldığında **ari** en iyi "var, vardır" diye çevrilebilir; **hito ari** "Bir adam var" ya da "Adamlar var" gibi.

ET **kal-ı** "kalan, bakiye" < **kal-**

ET **karşı-** "karşı, zıt" < **karış-** "karşı karşıya gelmek"

ET **konş-ı** "komşu" < **konuş-** "birlikte konaklamak"

OT **körş-i** "komşu, arkadaş" < **körüş-** "görüşmek"

ET **yas-ı** "yassı, yayvan" < **yas-** "yassıltmak"

ET **yaz-ı** "ova, bozkır" < **yaz-** "yaymak"

Mo. **söni**, Halha **şöñö** "gece" < **sö:ni** < ***sö:n-** "sönmek"

Mo. **muruy** "eğri, çarpık" < **murı-i** < **murı-** "sapmak"

Mo. **buy** "var olma; var, -dır", Halha **buy**, **biy** ay. < **bu-i** < ***bü-** "olmak"

Kutadgu Bilig Tarıglag er-ür dünya "(Bu) dünya (bır) tarıladı"

ET Bodun bogazi tok er-ti "Halkın boğazı tok idi"

ET Bilge kagan er-miş, alp kagan er-miş "(Onlar) akıllı kağanlar imiş, cesur kağanlar imiş"

ET Kül Tigin yok er-ser... "Prens Kül olmasa (idi)..."

Japonca **ari** eylemi, bir nesnenin varlığından başka niteliği de belirtilmek istendiğinde yardımcı eylem olarak görev yapar: **Kono hana wa şirokari** "Bu çiçek beyaz" ya da "Bu çiçekler beyaz". Bu cümlelerin yüklemi olan **şirokari**, **şiroku** "beyaz" sıfatı ile **ari** yardımcı eyleminin birleşik biçimidir: **şirokari** < **şiroku ari** "beyazdır".

Japonca **ari** eylemi, unutulmuş ***nu** "olmak" eyleminin bağ-eylem biçimi olduğu sanılan **ni** ile birleşerek **nari** biçimini alır ve bu biçimi ile isim cümlelerinde *koşaç (copula)* görevini yapar: **Kore kawa nari** "Bu bir ırmaktır". **Kawa ari** ise "Irmak var" anlamındadır.

Aslında Japonca **ari** eyleminin niteleme biçimi olan **ar-u**, birçok birleşik eylemin yapısında bulunur:

yowar-u "zayıflamak" < ***yowa** "zayıf" + **ar-u**

naor-u "iyileşmek, sağlığına kavuşmak" < **naho** "doğru, sağ" + **ar-u**

kudar-u "inmek" < ***kuda** "alçak, aşağı" + **ar-u** (krş.

kudas-u "indirmek" < ***kuda** + **su** "yapmak, etmek")

amar-u "çoğalmak, fazla olmak" < **EJ ama** "çok" + **ar-u**, vb. gibi.

Japonca **aru** eylemi, eylemlerin **-i** ekli bağlama biçimleri ile de birleşir ve edilgen anlamlı eylemler yapar: **utar-u** "vurulmak, dövülmek" < **ut-i ar-u**, vb. gibi.

Japonca **ar-u** yardımcı eylemi Eski Türkçe aynı anlam ve görevdeki **er-** (**är-**) yardımcı eylemi ile karşılaştırılabilir. Bu karşılaştırma yapılmıştır da. Bilindiği gibi, Eski Türkçe **er-** eyleminin bütün yüklem biçimleri Türk dillerinde *koşaç (copula)* olarak kullanılır: **er-ür** "-dir, var, olur, olacak", **er-ti** "idi, vardı, oldu", **er-miş** "imiş", **er-ser** "ise". Şimdi bunlar için birkaç örnek verelim:

ET Benliñ bodunum anta er-ür "Benim halkım orada olacak"

ET Ol kişi kanta er-ür "O kişi nerededir?"

Orhon Türkçesinde bu eylemin **-kli** (< **-gli**) ve **-teçi** ekleri ile kurulmuş biçimleri eyleyici adı olarak da kullanılırdı:

Tunyukuk **Yuyka er-kli-g topulgalı uçuz ermiş, yinçege er-kli-g üzgeli uçuz** "Yufka olanı delmek kolay imiş, ince olanı (da) kırmak kolay"

Tunyukuk **Ben yok ertim erser... bodun yeme kişî yeme yok er-teçi erti** "Ben olmasa idim... halk da insan da olmayacak idi"

Eski Türkçe **er-ür** bugün Halaçça da **ärî** biçiminde yaşamaktadır:

Härlimî ba:cisî balduz ärl "Kocamın kız kardeşi 'baldız'dır"

Bu koşaç bugün Halaççada, ünlü uyumuna girerek **-ar** biçimini de alır: **havul-ar** "(o) iyidir". Bilindiği gibi, Ana Türkçedeki /e/ ünlüsü Çuvaşçada kurallı olarak /a/ya değişir: **AT är** "adam" > Çuv. **ar**, **AT ällig** "el" > Çuv. **al**, **AT äkä** "abla" > Çuv. **akka**, vb. gibi. Buna bakarak, ***är-** gibi bir ilk biçimin, Çuvaşçada olduğu gibi, Ana Japoncada da ***ar-** biçimine girmiş olduğu tasarlanabilir.

Japonca **ar-u**, Moğolca **a-** "olmak" yardımcı eylemi ile de köktaş olabilir: **yabu-cu a-muy** "(O) yürüyor" (harf. "yürüyen (o)dur", **tere yabugsan a-cugu** "(O) gitmiştir" (Harf. "gitmiş olan (o)dur", **tende a-tugay** "(O) orada olsun!", vb. gibi. Bu durumda, Japonca **ar-u** eylemindeki **-r-**, Ana Altayca orta çatı (*inchoative*) eki ***-ra-/re-** (Moğolca **-ra-/re-**, Türkçe **-r-**) olarak açıklanabilir: Mo. **köge-re-** = Eski Türkçe **köpir-** "köpürmek", ET **är-** < ***ä-r-** Bütün bunlar göz önünde tutularak, Moğolca **a-**, Türkçe **är-** (< ***ä-r-**) ve Japonca **ar-u** yardımcı eylemlerinin köktaş olduğu ileri sürülebilir.

2. Yardımcı Eylem **i-ru** (< **wi-ru**)

Japonca **i-ru** (< EJ **wi-ru**) "olmak, bulunmak" yardımcı eylemi, **-te** ekli bağ-eylemlerle birleşerek eylemin sürekliliğini ifade eden birleşikler oluşturur: **yonde** (< **yom-i-te**) **i-ru** "(O) okuyor", **matte** (< **mat-i-te**) **i-ru** "(O) bekliyor", vb. gibi.

Eski Japonca **wi-ru** "bulunmak, olmak" eylemi Altayca ***bi-** "olmak" eylemi ile karşılaştırılmıştır. Ana Altayca ***bi-**, bu biçimiyle, Tunguz dillerinde yaşamaktadır: Evenki, Even,

Udege, Mançu **bi-**, Nanay, Negidal **bi:-**. Tunguzca **bi-/bi:-** eyleminin Moğolcadaki köktası ***bū-** eylemidir. Moğolca ***bū-** eyleminin **bū-lūge** "idi", **bū-ged** "ve", **bū-gesū** "olunca, olduğunda", vb. gibi türlü biçimleri vardır: **ungşi-cu bū-lūge** "(O) okuyor idi", **bagşi bū-ged şabl** "hoca ve öğrenci", **teyin bū-ged...** "öyle ise...", vb. Yukarıda sözünü ettiğimiz Moğolca **buy** koşacı da daha eski ve asli bir ***būy** biçimine gider. Bu eski ve asli biçim bazı Moğol dillerinde yaşamaktadır: Halha **biy**, Buryat **bi:**, Kalmuk **bi** "-dır" <***bū-y**. Tunguzca **bi-** ve Moğolca **bū-** eylemlerinin Türkçe karşılığı da belki isim soylu sözcüklerden "... olmak" anlamına eylemler türeten **+u-/+ū-** ekidir; çünkü bu Eski Türkçe ek daha eski bir ***+wu-/+wū-**den, bu da en eski ve asli bir ***+bi-** biçiminden gelişmiş olabilir:

ET **bā(r)k+ū-** "sıkı olmak, pekişmek", <***bārk wū-**
<***bārk bi-**

ET **keñ+ū-** "geniş olmak, genişlemek" <***keñ wū-**
<***ke:ñ bi-**

ET **bayu-** "zengin olmak" <<***ba:y bi-**

ET **tar+u-** "dar olmak, daralmak" <<***ta:r bi-** vb. gibi.

Eski Türkçe **yel** "rüzgar" sözcüğünden türemiş olan **yelpi-** "(rüzgar) esmek, yelpazelenmek" (= Mo. **debī-** ay. <***delbi-**) eylemindeki **+pi-** de Ana Altayca ***bi-** eylemi ile bir ve aynı olabilir: **yelpi-** <***yelbi-** <***yel bi-**, MK **yelpi-t-**, **yelpi-n-**, **yelpi-ş-**, Orta Türkçe **yelpi-gū** "yelpaze", **yelpi-se** "yelpaze" > Türkmence **yelpese**, Türkçe **yelpaze**.

3. Yardımcı Eylem **or-u** (<**wor-u**)

Eski Japonca **wor-u** "olmak" yardımcı eylemi, eylemlerin -i ekli ad ve bağlama biçimleri ile **-te** ekli ulaçlara eklenerek eylemin sürekliliğini ifade eder:

in-i or-u "(Ben) ayrılıyorum"

ki or-u "(O) geliyor" (harf. "geliş(i) olur/oluyor")

şite or-u "(O) (bir şey) yapıyor" (harf. "yapış(ı) olur/oluyor")

sunde (< **sum-i-te**) **or-u** "(Onlar) (şurada) oturuyorlar", vb. gibi.

Japon gramercileri genellikle Eski Japonca **wor-u** eyleminin **wl or-u**'dan, başka bir deyişle, **wl-** "yaşamak, oturmak, olmak" eyleminin bağlama biçimi **wl** ile **or-u** eyleminin birleşmesinden meydana geldiği görüşündedirler: **EJ wor-u < wl or-u**. Ancak, aynı anlamdaki iki eylemin bir araya gelip birleşik bir sözcük meydana getirmeleri biraz tuhaftır. Bu nedenle, Japonca **wor-u** eylemini Türkçe-Moğolca **bol-** "olmak" eylemi ile karşılaştırmak ve onunla birleştirmek daha çok akla yakın bir kuram olur. Eski Türkçe-Moğolca **bol-** eylemi, bilindiği gibi, Modern Türkçe ile Azeride **b-** düşmesi ile **ol-** biçimini almıştır. Bu olay **EJ wor- > or-** gelişmesine çok benzemektedir,

Eski Türkçe **bol-** (> Türkçe, Azeri **ol-**) eylemi, Eski Japonca **wor-u** gibi, isim soyundan sözcüklerle birleşerek birleşik eylemler yapar:

karı bol- "yaşlanmak" (harf. "yaşlı olmak")

yagı bol- "düşman olmak"

yok bol- "yok olmak"

Türkçe ve Moğolca **bol-** eyleminin cümle sonu biçimleri koşaç olarak da kullanılır: Orta Türkçe **Ermegüke bulıt yök bol-ur** "Tembele bulut (bile) yüküdür", Moğolca **Tere sayın bol-ay** "O iyidir", vb. gibi.

4. Yardımcı Eylem **ur-u**

Eski Japonca **u-ru** "elde etmek; yapabilmek, edebilmek" eylemi bu dönemde eylemlerin edilgen biçimlerini kurmak için kullanılırdı: **miyuru (< mi u-ru)** "görünmek, görünebilmek", vb. gibi. **EJ u-ru**, aynı zamanda, eylemlerin güç yeterliği çatılarını da kurardı: **ari-uru** "var olabilmek", **omoyuru (<*omoh-l u-ru)** "özleyebilmek", vb. gibi.

Yazı dili Japoncasında eylemlerin -i ekli bağlama biçimleri ile kurulmuş pek çok birleşik eylem vardır: **kir-u** "kesmek", **kiri-uru** "kesebilmek", **şir-u** "bilmek", **şiri-uru** "bilebilmek", vb. gibi

Japonca **u-ru** "yapabilmek, edebilmek" eylemi Eski Türkçe **u-** "yapabilmek, edebilmek" eylemi ile hem sesçe hem de anlamca bir ve aynıdır. Eski Türkçede tek başına da kullanılabilen bu eylem daha çok eylemlerin ünlülü ya da

-galı/-geli ekli ulaş biçimlerinden sonra kullanılan bir yardımcı eylem niteliğinde idi:

a) Tek başına:

Orhon **u-sar idi yok kışalım** "Mümkün olursa, tümüyle yok edelim"

İrk Bitig **otsuz subsuz kaltı u-yın** "Ateşsiz ve susuz nasıl edeyim?"

İrk Bitig **idisi u-maz** "sahibi yapamaz"

b) Yardımcı eylem olarak:

Orhon **artat-ı u-** "yıkabilmek"

Orhon **itin-ü yaratun-u u-ma-** "kendini düzene sokamamak"

Uygur **bir-ü u-ma-** "verememek"

Uygur **sözle-yü u-ma-** "konuşamamak", vb. gibi.

Asıl eylemin ünlülü ulaş biçimi ile **u-** yardımcı eyleminin olumsuz çatısı **uma-** daha sonra birleşip kaynaşmış ve ortaya yeni bir ek, **-uma-/-üme-** eki, çıkmıştır:

Orta Türkçe **ısr-uma-** "ısıramamak" < **ısrı-u uma-**

Orta Türkçe **kör-üme-** "görememek" < **kör-ü uma-**, vb. gibi.

Daha sonra da bu ek Modern Türkçede **-ama-/-eme-** biçimini almıştır: **ısrı-ama-**, **gör-eme-**, vb. gibi.

VII. BELİRTEÇLER

Japonca belirteçler şöyle gruplandırılabilir:

1. Zaman, yer, davranış, derece vb. gibi belirteçler: **İma** "şimdi", **İmada** "henüz", **koko** "bura" (harf. "bu yer"), **soko** "ora" (harf. "o yer"), **İduka** "nere" (harf. "ne yer? hangi yer?"), **şİba-şİba** "sık sık", **kataku** "katı, zor", vb.

2. Cümle belirteçleri: **kadaşı** "belki, olasılıkla", vb.

3. Bağlama belirteçleri: **mata** "yine", **tadaşı** "fakat", vb.

Japoncada belirteç türetmenin en elverişli yolu eylemden yapılma sıfatları yinelemektir: **haya-baya** "erken, erken", **yuku-yuku** "gelecekte" (harf. "gide gide"), **masu-masu** "daha daha" (< **mas-u** "artmak, çoğalmak"), vb. gibi.

Bu yöntem Türkçede de sık sık başvurulan bir yöntemdir: **güzel güzel** "güzelce, iyice", **uslu uslu** "iyi davranarak, sessizce" (**uslu** "iyi huylu, sessiz"), **güle güle** "mutlu olarak, mutlu biçimde" (harf. "gülerek ve gülererek"), **git-gide** "zaman geçtikçe" (< **gid-e gid-e** "giderek ve giderek"), vb. gibi.

Eski Japonca **ima** "şimdi" belirteci aslında **ma** "ara, aralık" sözcüğü ile köktaş bir isim sayılır. Ancak, bu durumda sözcük başındaki **i-** açıklanamaz. Ben EJ **Ima**'nın Eski Türkçe **amti** "şimdi" sözcüğünün kökü ***am** ile bir ilişkisi olabileceğini düşünüyorum. Bilindiği gibi, bu ET sözcüğün Orta Türkçesi **emdi**, yeni Türkçesi de **imdi**'dir. ET **amti**'daki **-tı** ögesi Orhon Türkçesinde başka sözcüklerde de görülen bir belirteç ekidir: **edgü** "iyi" (sıfat), **edgüti** "iyi, iyice", **katıg** "katı", **katıgdı** "sıkıca, iyice", vb. gibi.

ET **amti** sözcüğünün kökü olan ***am** "şimdi, şu an" bugün Tuva dilinde yaşamaktadır **am-ga çedir** "şimdiye kadar". Altay dillerinde **a** = **l** nöbetleşmesi de, bilindiği gibi, oldukça yaygındır: ET **sa:rıg** "sarı" = Mo. **şıra** ay., ET **ya:z** "ilkbahar" = Mo. **nıray** "taze, yeni, körpe" = Mançu **nıyar-xun** "yeşil, taze, körpe" < ***nya:r-xun**, ET **ya:ş** "göz yaşı" = Mo. **nıl-busun** ay., vb. gibi.

VIII. EDATLAR

Japoncada edatlar (çekime girmeyen görev sözcükleri) bu dilin en ilginç sözcük grubunu oluşturur. Japonca edatlar şöylece gruplandırılabilir:

1. Durum edatları: **no, ga, wo, ni, yori, to, tsu** (< **tu**), **he** ve **kara**;

2. Belirteç-edatlar: **wa, mo, zo, nan, koso, nomi, bakari, şika, dake, nado, danı, sura, saye, made** ve soru edatları **ka** ve **ya**;

3. Bağlama edatları: **wa/ba, to/-do, ga, ni, wo, kara, yori** ve **mo**;

4. Ünlem edatları ya da ünlemler: **ya, wo, yo, na, şı, l, ye, ro** ve **ra**.

Bu edatlardan **no, ga, wo, ni** ve **yorı** (< **yuri**)den yukarıda söz ettik. Burada yalnızca belirteç-edat **mo** ile soru edatı **ka** üzerinde biraz duracağız.

1. **mo** Edatı

Japoncada **mo** sözcüğü bir belirteç ya da bağlama edatı gibi görev yapar:

Sake mo ari "Şarap da var" (başka şeylere ek olarak). Bu nedenle, **mo** edatı ilişkin olduğu sözcüğün hemen arkasına konur. Örneğin:

Koko-ni sake mo ari "Burada şarap da var"
Koko-ni mo sake ari "Burada da şarap var", vb. gibi.

Yinelemeli kullanıldığında, yani iki ismin ardına ayrı ayrı geldiğinde, **mo** edatı ikili bağlaç görevindedir ve "da... da..." ya da "hem...hem de..." diye çevrilmesi uygun olur. Örneğin:

Koko-ni sake mo kome mo ari "Burada şarap da pirinç de var"

Koko-ni sake mo kome mo naşi "Burada şarap da pirinç de yok" ya da "Burada ne şarap var ne pirinç", vb. gibi.

Modern Türkçedeki bağlaç-belirteç edatı **da/de** de kullanış ve görev bakımından tıpkı Japonca **mo** edatı gibidir:

Şarap da var = Sake mo ari

Burada şarap da var = Koko-ni sake mo ari

Burada da şarap var = Koko-ni mo sake ari

Burada şarap da pirinç de var = Koko-ni sake mo kome mo ari

Burada şarap da pirinç de yok = Koko-ni sake mo kome mo naşi

Eski Türkçede bu görevde olan edat **yeme** sözcüğü idi. Orhon yazıtlarında oldukça sık geçer. Örneğin:

Kagani ölti, buyruki begleri yeme ölti "Kağanları öldü; kumandanları (ve) beyleri de öldü"

On Ok süsin sületdim, biz yeme süledimiz "On Ok ordusunu sefere çıkarttım; biz de sefere çıktık"

Kün yeme tün yeme yelü bardımız "Gece de gündüz de dört nala gittik"

Tün yeme udısıkım kelmez ertli, kün yeme olursıkım kelmez ertli "Gece de uyuyasım gelmez idi, gündüz de oturasım gelmez idi"

Begleri yeme boduni yeme tüz ermiş "Beyleri de halkı da barış içinde imiş"

Türk Sir bodun yerinte bod yeme bodun yeme kişi yeme yok erteçi erti "Türk ve Sir halkları ülkesinde boy da halk da insan da olmayacak idi"

Eski Türkçe **yeme** edatının Altayca üçlü bir etimolojisi de vardır. Ramstedt'e göre, bu edat aslında Ana Türkçe ***yem-** "eklemek, katmak" eyleminin **-e** ekli ulaç biçimidir ve "ekleyerek, katarak" anlamınadır. Eski Türkçede unutulmuş ya

da kullanıştan düşmüş olan bu eylemin Moğolcadaki karşılığı **neme-** "eklemek, katmak" eylemidir. Bu Moğolca eylemin Tunguz dillerinde de köktaşları vardır: Evenki **neme-si-n-** "eklemek, yamamak", Udege **neme-** ay., Negidal **neme-si-**, **neme-s-** ay., vb. gibi.

Eski Türkçe **yeme** edatı Uygurca metinlerde çoğu kez, ilk hece ünlüsünü yitirmiş olarak, **yme** biçiminde, seyrek olarak da **me** biçiminde geçer. Karahanlı Türkçesinde de **yeme/yime** biçimleri yanında tek heceli **me** biçimine de sıkça rastlanır. Bu kısa biçim art ünlülü sözcüklerden sonra kullanıldığında, büyük bir olasılıkla, ünlü uyumuna da giriyordu. Edat **me/ma** biçimiyle *Kutadgu Bilig*'de sık sık geçer. Örneğin:

Yetürür kamuğni me yemez özi "(Tanrı) herkese yedirir de kendisi (hiç) yemez"

Keçür sen me ömrüñ könilik üze "Sen de ömrünü doğruluk ile geçir"

Ata ornı kaldı atı ma bile "Baba(nın) yeri (sana) kalır; adı da birlikte kalır", vb. gibi.

Son olarak, Uygurca ve Karahanlı Türkçesi **me/ma** edatının Yeni Uygurcada **ma/mu** biçimlerinde yaşamakta olduğunu dikkat çekelim: **yene ma içey** "yine de içeyim", **tehi ma, tehi mu** "daha da", vb.

Yukarıda gözden geçirdiğimiz Türkçe ve Altayca veriler ışığında Japonca **mo** edatı ile Eski Türkçe **me** (< **yeme** < **yeme**) edatını karşılaştırabilir miyiz? Eski Türkçe **me** edatının başından geçenler daha önce Japonca **mo** edatının da başından geçmiş olamaz mı?

2. Soru Edatı **ka**

Bir soru, Altay dillerinde olduğu gibi, Japoncada da cümle sonuna bir soru edatı getirilerek sorulur. Japoncada kullanılan soru edatı en eski zamanlardan bugüne kadar **ka** olmuştur:

Koko-ni hon ga arimasu ka? "Burada kitap var mı?"

Yuku ka? "Gider mi?"

Kodomo wa niwa ni imasu ka? "Çocuk bahçede mi?"

Japonca soru edatı **ka** Ana Altayca soru adılı ***ka/*ke** "ne?" ile karşılaştırılabilir. Altayca soru adılı ***ka** Eski Türkçede

unutulmuş, onun yerini **ne** almıştı. Ancak ***ka** soru adılının türevleri Eski Türkçede pek boldu: **kanı** "hani? nerede?", **kanyu** "hangi? nerede?", **kaç** "ne kadar?", **kanta** "nerede?", **kantan** "nereden?", **kaç** "kaç?", **kaçan** "ne zaman?", **kankı** "hangi?", **kalı** "nasıl?". Ana Altayca adılın ön ünlülü ***ke** biçimi de Orhon Türkçesi **kem** "kim?" sözcüğünün kökünde bulunur. Eski Türkçe **kaç** sözcüğü Modern Türkçede bugün de yaşıyor. ET **kanı** ve **kankı** sözcükleri ise Modern Türkçede **hanı** ve **hangı** biçimlerini almıştır. ET **kaçan** sözcüğü de Karadeniz ağızlarında **haçan** biçiminde yaşıyor. Ayrıca, İstanbul ağızında daha eski **kande** ise'den gelişmiş **handiye** "neredeyse" sözcüğü vardır. Eski soru adılı ***ka**'nın bütün bu türevleri Türk dillerinde yaşamaktadır.

Ana Altayca soru adılı ***ka** Moğolca **kamiga** "nerede?", **kamigakı** "neredeki?", **kamigasi**, **kagasi**, **kasi** "nereye?", vb. gibi sözcüklerin kökünde bulunur. Bu adılın ön ünlülü biçimi olan ***ke** de birçok Moğolca sözcüğün kökünde vardır: **kegüme** "herhangi bir şey" (<***ke-gün be**), **ke-n** "kim?" (= Eski Türkçe **kem** "kim?"), **keli** "ne zaman?", **keciye** ay., **kedüy** "kaç? ne kadar?", **kedün** "kaç tane?", vb.

Ana Altayca soru adılı ***ka**'nın türevleri Mançu-tunguz dillerinde de yaşamaktadır: Evk. **adı** "kaç?", Nanay, Ulça **hadu** ay. <***k'adu:(n)**, Evk. **asun** "kaç?", Ulça **hasu(n)** ay., Nanay **has**, **hası** ay. <***k'asu(n)**, Evk. **alı** "ne zaman?", Nanay, Ulça **ha:ll** ay. <***k'alı:**, Mançu **ay** "hangi?", Nanay, Ulça **hay** ay. "hangi?" <***k'agi:**, vb.

BÖLÜM III

SÖZDİZİMSEL KARŞILAŞTIRMA

1. Sözcük Düzeni

Cümlede sözcük düzeni bakımından Japonca ile Altay dilleri arasında tam bir uygunluk vardır. Japoncada ve Altay dillerinde sözcük düzeni ile ilgili kurallar şöylece sıralanabilir:

1. Belirtici isimden önce gelir:

J *samui hi* = T *soğuk gün*

J *to:i kuni* = T *uzak ülke*

2. Belirteç eylem ya da sıfattan önce gelir:

J *Kawa hayaku nagaru* = T *İrmak(lar) hızlı akar*

J *amari takai* = T *çok pahalı*

3. Özne eylemden önce gelir:

J *Watakuşi-wa zaşşi-e yomimasen* = T *Ben dergileri okumam*

4. Nesne eylemden önce gelir:

J *Şimbun-o yomimaşita ka?* = T *Gazeteyi okudunuz mu?*

2. Koşaç

Yüklemi isim soyundan (ad, sıfat) olan cümlelerde özne ile yüklem adı ya da sıfatı bir koşaç (bağlama sözcüğü) ile bağlanır. Japoncada ve Altay dillerinde yardımcı eylemlerin cümle sonu biçimleri koşaç görevini görür:

J *Kore-wa hon desu* = T *Bu (bir) kitap-tır*

J Kore-wa watakuşi-no desu = T Bu ben-im-dir
J Kono hana-wa şirol desu = T Bu çiçek beyaz-
dır

Eğer yüklem bir sıfat ise, resmi olmayan konuşma ve yazışmalarda **desu** koşacı kullanılmaz; çünkü sıfatların yüklem biçimleri zaten eylem gibi görev yapar:

J Kono uçı-wa o:kii = T Bu ev büyük

Yukarıdaki Türkçe cümleden de anlaşılacağı gibi, yüklemi isim soyundan bir sözcük olan cümlelerde Altay dillerinde de koşaç kullanılmayabilir:

Trk. Bugün hava güzel

Mo. Ta sayın u:? "Nasılsınız?" (harf. "Siz iyi mi?")

3. Arimasu/Imasu = var

Daha önce de görmüş olduğumuz gibi, Japoncada "var olma" anlamında iki eylem vardır: **ar-i** ve **i-ru** (< EJ **wi-ru**). Modern Japoncada bu eylemler **-mas-u** ekli kibar biçimleri ile kullanılır: **arimas-u**, **imas-u**. Birinci eylem bir nesnenin var olduğunu, ikincisi eylem de bir insanın ya da bir hayvanın var olduğunu belirtmek için kullanılır. Türkçede ise, bilindiği gibi, herhangi bir şeyin varlığı **var** sözcüğü ile ifade edilir:

J Koko-ni hon-ga arimasu = T Bura-da (bir) kitap
var

J Koko-ni musi-ga imasu = T Bura-da (bir) böcek
var

J Koko-ni hon-ga arimasu ka? = T Bura-da (bir)
kitap var mı?

Japonca ile Türkçe arasında bir fark şudur: İçinde bir soru adılı bulunan soru cümlelerinde Türkçede soru edatı kullanılmaz; Japoncada ise soru edatı **ka** zorunlu olarak kullanılır:

T Ora-da ne var? = J Soko-ni nani-ga arimasu ka?

T Ev-de kim var? = J Uçi-ni dare-ga imasu ka?

4. Eylem Kökenli Sıfatlar

Altay dillerinde eylemlerin cümle sonu biçimleri pek azdır. Aslında bunlar yalnızca buyurma ve gönüllülük biçimleridir. Bu

nedenle, bildirme kipinde eylem kökenli sıfatlar (eyleyici adları) yüklem gibi kullanılır. Bunun bir sonucu olarak, bu dillerde sözdizimsel bir yapının niteleme grubu mu ya da yüklemlik bir grup mu olduğunu yalnızca sözcük düzeni belirler:

ET kelteçi er "gelecek adam(lar)" : **er kel-teçi** "adam(lar) gelecek"

Kırgızca **arigan at** "yorgun at" : **at arigan** "at yorgun"

Mo. **ire-gsen kümün** "gelmiş adam" : **kümün ire-gsen** "adam gelmiş"

Japoncada da sözdizimsel bir yapıyı niteleme grubu ya da yüklemlik grup yapan sözcük düzenidir:

yuk-u hito "giden adam" : **hito yuk-u** "adam gidiyor"

Bununla birlikte, bugünkü Japoncada niteleme ve yüklemlik biçimleri farklı olan birçok eylem vardır:

hito hom-u "adam övüyor", fakat **homu-ru hito** "öven adam"

hito ots-u "adam düşüyor", fakat **otsu-ru hito** "düşen adam"

hito yukitar-i "adam gitmiş", fakat **yukitar-u hito** "giden adam"

Modern Japoncada eylemlerin yüklemlik biçimleri yerine niteleme biçimlerini kullanmak için kuvvetli bir eğilim vardır. Bu durumda, öznenin sonuna ilgi durumu edatı **ga** getirilir ve bütün cümle, böylece, bir iyelik yapısına döner:

Hito ga oçiru "Adam düşüyor" (harf. "adam-ın düşmesi")

Hito ga şinuru "Adam ölüyor" (harf. "adam-ın ölümü")

Bununla birlikte, konuşma dilinde eylemlerin niteleme biçimleri ile yüklemlik biçimleri arasındaki fark kaybolmuştur:

Hito tats-u "adam dikiliyor" : **tats-u hito** "dikilen adam"

5. Kişi Ekleri

Japncada eylemlerin bütün kişiler için yalnızca bir tek yüklemlik biçimi vardır; başka bir deyişle, Japoncada yüklem görevinde kullanılan eylemler kişi bakımından belirlenmiş değildir. Kişiyi belirleme başa getirilen adıl ile yapılır:

Watakuşi-wa kimaşıta "Ben geldim" (harf. "Ben geldi")

Anata-wa kimaşıta "Sen geldin"(harf. "Sen geldi")
Ano hito-wa kimaşıta "O geldi"

Durum, Ana Altay dilinde de, buyurma ve gönüllülük biçimleri dışında, böyle idi. Bu özellik Moğolcada bugüne kadar gelmiştir:

Mo. **Bi ire-be** "Ben geldim"

Mo. **Bagşı ire-be** "Hoca geldi"

Halha **Bi margaşı ire-ne** "Ben yarın geleceğim"

Halha **Çi margaşı ire-ne** "Sen yarın geleceksin"

Bu kullanım, belirli bazı eylem adları ya da sıfatları ile, Karahanlı Türkçesi döneminde (11.-13. yüzyıllar) Türkçede de henüz geçerli idi:

MK **Men ya: kur-duk** "Ben yay kurdum"

MK **Men munda tur-duk** "Ben burada durdum"

MK **Biz ya: kur-duk** "Biz yay kurduk"

MK **Olar ya: kur-duk** "Onlar yay kurdu"

MK **Olar ewke kir-dük** "Onlar eve girdi"

Altay dillerinde kişi adılarını yüklemen sonuna getirme yöntemi çok sonra başlamış olmalıdır:

ET **ben kör-ür ben** "görüyorum" (harf. "Ben+gören+ben")

ET **öl-teçi sen** "öleceksin"

ET **biz az blz** "Biz azız"

Mo. **bi yabu-ba bi** "Ben gittim"

Mo. **çi yabu-ba çi** "Sen gittin"

Bu kullanım Altay dillerinde daha sonra kişi eklerinin oluşmasına yol açmıştır:

ET (ben) **kör-ür ben** > Eski Anadolu Türkçesi **görür-ven** > **görür-vem** > **görür-em** > **görür-üm**

ET **kıt-er biz** "gideriz" > EAT **gider-vüz** > **gider-üz** > Mod. Trk. **gider-iz**

Mo. (Buryat) **bi abana-b** "alırım" < **bi abu-na bi**

Mo. (Buryat) **şi abana-ş** "alırsın" < **çi abu-na çi**

Tunguz (Ulça) **bi sa:-ri-i** "bilirim" < **bi sa:-ri-wl** < **bi sa:-ri bi**

Tunguz (Ulça) **si sa:-ri-si** "bilirsin" < **si sa:-ri si**

6. Cümlelerin Adlaştırılması

Altay dillerinde cümleler, daha büyük cümlelerin özneleri ve nesneleri olarak kullanılmak istendiğinde adlaştırılırlar. Bir cümleyi özne yapmak için eyleyiciyi gösteren sözcük ilgi durumuna sokulur, eylem kökenli ad ya da sığata da uygun iyelik adlı ya da eki getirilir:

Mo. Tere kûmûn-û kele-gsen inu / ûnen buy
Trk. O adam-ın söyle-diğ-i / doğru-dur

Japoncada da, bir adlık yapının sonuna özne belirleyicisi olarak wa edatı getirilir:

J Watakuşi-ga katta hon wa / omoşiroi desu

= Ben-im satınal-dığ(ı)m kitap / ilginç-tir

J Hon-o yonde Iru hito wa / Ekokucın desu

= Kitab-ı okumakta ol-an adam / İngiliz-dir

J Watakuşi-ga yonde Iru hon wa / teeburu-no uye-ni arimasu

= Ben-im okumakta ol-duğ(um) kitap / masa-nın üzer(in)-de-dir

Japoncada ve Altay dillerinde bir cümleyi nesneye çevirmek için de eylem adı ya da onun nitelediği ad nesne durumuna sokulur:

Ano hito-no kuru-wo / matsu

= O-nun gelme-(si)-ni / bekliyorum

Japoncada, adlaştırmayı daha açık seçik kılmak için, niteleme biçimindeki eylemden sonra koto "şey", mono "şey, kişi" ya da aynı anlamdaki no sözcüklerinden biri yerleştirilir:

Nihongo-o hana-s-u koto wa / muzukaşii desu

= Japonca-yı konuşmak / zor-dur (Japonca konuşmak zordur)

Watakuşi wa Tanaka to Iu mono / desu

= Ben Tanaka denilen kişi- / -yim

Hito-no kuru no wa / matsu

= Adam-ın gelme-(si)-ni / bekliyorum

Soru cümleleri ise hiçbir şey eklemeyen adlaştırılır:

Aşıta anata-ga doko-ye iku ka' / watakuşi wa şirimasen

= Yarın sen-in nere-ye gideceğ-(ini) / ben bilmiyorum

7. Cümle Bağlayıcıları

Japoncada sıra cümleler şu yöntemlerle birbirlerine bağlanır:

a) Yan cümlelerin eylemi ya da sıfatı bağlama biçimine sokulur:

Hana sak-i tori nak-u "Çiçek(ler) açıyor ve kuş(lar) ötüyor"

Komi şirok-u yama aoşi "Bulut(lar) beyaz ve dağ(lar) mavi"

b) İlk cümlelerin eylemi ya da sıfatı **-te** ekli ulaştır:

Ame furi-te kaze fuk-u "Yağmur yağıyor ve rüzgar esiyor"

Ni ga omoku-te miçi ga to:i "Yük ağır ve yol uzun"

c) İlk cümlelerin bitmişlik ya da bitmemişlik biçimindeki eylemi sonuna bir bağlaç, örneğin **-ba** "ise", getirilir:

Ame fure-ba / idezu "Yağmur yağdığı için / çıkmıyor(um)"

Ame fura-ba / idezu "Yağmur yağarsa / çıkmayacağ(ım)"

d) **do** "ise de", **domo (to, tomo)** "-sa bile" bağlaçları da iki cümleyi karşılıklı bakımından bağlar:

Hana sake-do / tori nakaz-u "Çiçek(ler) açıyor ise de / kuş(lar) ötmüyor"

Kaze fuk-u tomo / yukan "Rüzgar es-se bile / gideceğim"

Bağımlı cümleler ya da cümlecikler de şöyle bağlanır:

a) Ad cümlecikleri **to** "ki" bağlacı ile:

Yukan to iu: "Gideceğini söylüyor" (harf. "gidecek + ki + diyor")

Aşıta kuru to ilmaşıta "Yarın geleceğ-(ini) söyledi"

b) Eylemin niteleme ya da ad biçiminden sonra **wo** getirilerek:

Sono hi no kuru wo / maçi itari "O gün-ün gelme-(si)-ni bekliyorlardı"

Niteleme cümlecikleri Hint - Avrupa dillerindeki ilgi cümlelerini karşılar. Tam bir cümlenin eylemi niteleme biçimine sokulur , sonra da nitelenen ad getirilir:

sakucitsu kitaru hito "dün gelen adam"

midzu sukunaki tokoro "su(yu) kıt yer"

Bütün bu sözdizimsel özellikler, yukarıda verdiğimiz Japonca örnek cümlelerin Türkçe karşılıklarından da anlaşılacağı gibi, Altay dillerinin de özellikleridir.

BÖLÜM IV

SÖZCÜKSEL KARŞILAŞTIRMA

EJ k- = Alt. k-

1. EJ ka (soru edatı)

= Ko. -ka (soru edatı)

= ET *ka(n)- "ne": kanı (> Trk. hani) "nerede?", kanyu/kayu "hangi? ne?", kalı "nasıl?", kaltı "nasıl? ne?", kanta "nerede?", kança "nereye?", kaç "kaç?", kaçan "ne zaman?", Orhon kem "kim?", Çuv. kam ay. (<*kem), vb.

= Mo. *ka-, *ke- "ne?": kaga "nerede?" (> Halha xa:), kamiga ay., kamigasi "nereye?", kagasi, kasi, kaisi (> Halha xayş) ay., kedüy "ne kadar?", kedün "kaç tane?", ken "kim? hangi?"

= Tung. *xa- "ne?", Nanay, Ulça xay "hangi?", Evk l:-du "nerede?", Mançu ay ay. <*xagı:, Nanay, Ulça xalı "ne zaman?", Evk. ali: ay. <*xalı:, Nanay, Ulça xadu "kaç?", Evk. adi: ay. <*xadu:, vb.

2. EJ kak-u "kazımak, çizmek, yazmak" <*kark- <*kar-k-

= Ko. kırk- "kazmak, tırmalamak" <*kar-k-

= Mo. kar-u- "kazmak, kazımak"

= Mançu karka- "kazımak"

= ET kaz- "kazmak" <*kar²-, Orta Türkçe karım "hendek; mezar", Trkm. garım "hendek", Çuv. xır- "kazmak, kazımak" <*kar-

3. EJ kami "tanrı"

= ET kam "şaman, büyücü, falcı" > Hakas xam "şaman", Çağ., Kıpç. kamla- "tedavi etmek", Hakas xamna- "şamanlık etmek", Baraba kamay- "falcılık etmek" <*kamad-, vb.

4. EJ **kap-u** "korumak, kollamak, muhafaza etmek"
= Mo. **kaga-** "kapamak, engellemek, korumak" > Halha **xa:-** ay., **kagalga(n)** "kapı" > Halha **xa:lga** ay.
= ET **kapıg**, **kapag** "kapı", OT **kapga** "büyük kapı" >
Tat. **kapka** ay., OT **kapgak** "kapak", dal Çuv. **xup-** "kapamak, kilitlemek" <***kap-**, Trk. **kapa-** "kapamak" <***kapga-**, vb.

5. J **kara** "sap"
= Ko. **kara** "dal"
= Mo. **gar** "kol, el", OMo. **kar** ay., Halha, vb. **gar** ay.,
Dagur **gari**
= Mançu **gala** ay., Evk. **ña:le** ay., Nanay **ñala** ay. <***gara**
= OT **karı**, **karu** "kol, kolun üst kısmı"

6. EJ **karı** "yaban kazı"
= Ko. **karı** "kuğu, yaban kazı"
= Mançu **garu** "kuğu", Tung.(Evk.) **ga:re** "kuğu", Even
ga:r ay.
= Mo. **galagu(n)** "kaz", Halha **galu:** ay.
= OT **ka:z** "kaz", Trkm. **ga:z** ay, Yakut **xa:s** ay. <***ka:r²** >
Çuv. **xur** ay. <***ka:r**

7. EJ **kata** "yan, bir yan, yarım"
= Mo. **kaltas** "yarım", Halha **xaltas** ay., OMo. **kaltaçi-**
"kırmak, ayırmak", **kaltagay** "yarım"
= Tung.(Evk.) **kaltaka** "yarım", Oroç **kakta** ay. <***kalta**,
Ulça, Nanay **kalta** ay.

8. EJ **kata** "katı, sert"
= Mo. **katagu** "katı, sert" <***kata-gu**, Halha **xatu:** ay.,
katan "katı., güçlü, kuvvetli", **kata-** "katı olmak, kurumak"
= ET **katıg**, **katag** "katı" > Trk. **katı**, **kat-** "katılaşmak"
= Mançu **kata-** "katılaşmak", **katañ** "katı", **katar** ay.,
Tung.(Evk.), Negidal **katan** "katı, sert", **kata-** "metali
sertleştirmek", Oroç **kata** "katı", Nanay **xatã**, **katã** "sağlam,
sıkı, hızlı, güçlü", Orok **kata**, **katta** ay.

9. EJ **katu** "dahası, bundan başka"
ET **kat-** "katmak, eklemek, ilave etmek", **kata** "kez, kere,
defa", **ikintil kata** "ikinci kez", **uç kata** "uç kez", vb. < **kat-a**
"katarak, ilave ederek"

10. EJ kıl (mod. ke) "kıl, saç"
= Orta Ko. k'erek "saç" <*kil-ek
= ET kıl "kıl, at kılı, saç", Çuv. xīlīx ay. <*kıl-ık
(küçültme)

= Mo. kılga-su(n) "at yelesindeki ve kuyruğundaki kıl"
<*kıl-ga-sun, Halha xyalgas ay., kılzana, kılazana
"pelin, pelin otu", Halha xyalzana ay. <*kıl-gana, *kıl-
zana

11. EJ kıl-ru "giymek" (≈ kıl-s-u/ke-s-u "giydirmek")
= ET ked- "giymek" <*ke-d- (-d- pekiştirme eki), Yak.,
Tuv. ket- ay., Hakas kis- ay., Trkm. gey-, ay., Trk. giy- ay.,
ET kedim "giyim, giysi"
= Mo. kecim "eyer keçesi" <*kedim, kedürge "palto,
yağmurluk" <? Trk.

12. EJ kır-u "kesmek"
= OT kır- "kırmak, kesmek"
= Mo. kiru- "küçük parçalar halinde kesmek", kılga-
"kırmak, traş etmek, kesmek" <*kır-ga- (pekiştirme)
= Mançu giri- "kırmak, kesmek", Evk. giri-, gir- ay.,
Negidal gi:-, giy-, Oroç gi:-, giyi- ay. <*giri-, Udege, Ulça,
Nanay giri- ay. <*giri-, *giri-

13. EJ kiri (mod. kiri) "sis, duman"
= OT kır "gray", Trkm. gı:r ay., Trk. kır "gri, beyaz" ay.,
Hakas xır ay.,
= Mo. kirsā "gri renkli bozkır tilkisi" <*kirsā, OTrk.
karsak ay. <*kirsak (anlam bakımından krş. Tuv. ak dilgi
"beyaz tilki, bozkır tilkisi")
= Tung.(Evk.) kirsā, kirsā "beyaz tilki, gri tilki", Mançu
kirsā, xirsā ay.

14. EJ ko "çocuk", Ryukyu kwa:, kwa ay. <*kōwe
= Mo. kōū, keū "çocuk" <*kōwū, kewū, kōbegūn
"oğul, oğlan" < kōbe-gūn, OMo. kō'ūken "çocuk"
<*kōwū-ken, Halha xū:, xūvū:n ay.

15. EJ ko "bu" (mod. J. kono "bu" < ko-no)
= Çuv. ku "bu" < Volga Bulg. kū ay., kız'al "bu yıl" <*kū
ca:l²,

= Ko. kɪ "o" <*kū, kɪrɪ "öyle", kɪrɪro "oraya"
= Mo. kū (pekiştirme edatı): ene kū "işte bu, tam bu",
tere kū "işte şu. tam şu", mōn kū "tam bu, tıpkısı", vb.

16. EJ kökörö (> kokoro) "kalp"

= Çuv. kĭGĭr "göğüs" <*kökür²

= ET köküz "göğüs, dişi göğsü", Az. köks ay. <*kökür²
<*kökü-r² (-r² ikilik eki), Yeni Uyg. köges ay., kökrek ay.,
Kazak kökrek ay., Kırg. kökürök ay. <*kökür-ek

= Mo. kökü(n), köke(n) "dişi göğsü, meme" < kökü-n,
Halha xōx ay., kökü- "emzirmek", Halha xōx- ay.

= Tung.(Evk.) uku- "emzirmek" <*kökü-, Nanay ukun'
"göğüs, meme; meme ucu", Mançu huhun "meme; süt",
huhuri "meme çocuğu; meme ucu", Cürçen huhun "meme"
<*kökün

17. EJ kudar-u "inmek" <*kuda "aşağı, aşağıda" + ar-u
"olmak"

= ET kudı "aşağı, aşağıya, aşağıda", kudıki "aşağıdaki,
alttaki", Özbek kuyı "aşağı, aşağıya" <*kudı, Yakut xotu
"kuzey", Sarı Uyg. kozı, kuzı "aşağı, aşağıya" <*kudı

18. EJ ku-ru (mod. ki-, ko-) "gelmek"

= Mo. kūr- "erişmek, gelmek"

= ET kir- "girmek" <*ki:-r- (-r- orta çatı eki), kīgūr-
"girdirmek, sokmak" <*ki:-gūr-

EJ p- = Alt p-

19. EJ pata (mod. hata) "tarla, ekilmiş tarla"

= Ko. pat "tarla", ptar <*patır "tarla, bahçe"

= Mo. atar "ekilmemiş tarla" <*hatar

= OT atız "iki kanal arasında küçük tarla", atız-la- "tarlayı
sulamak için kanallar açmak", Kzk. atız "sulanmış tarla", Yeni
Uyg. etiz "tarla" <*atız <*hatır²

20. EJ po, pı (mod. hı) "ateş, alev"

= Ko. pul "ateş". OKo. pıl ay. <*pör

= ET ört "ateş, alev" <*ör-t (-t çokluk eki), örten ay.
<*ört-en (-en çokluk eki), örten- "yanmak"

21. EJ **po** (mod. **-ho**) "100"

= Ko. **pho** "çok"

= Mançu **fo** "çok" <***po**

22. EJ **por-u** (mod. **hor-u**) "kazmak, çukur açmak"

= OTrk. **oru** "yer altı çukuru, deposu", Çağ. **oru**, **ora** "hububat kuyusu", Kırg. **or** "çukur, kuyu, hendek"

= Mo. **or** "delik, kuyu, mezar"

23. EJ **posi** (mod. **hoşi**) "yıldız"

= Tung.(Evk.) **o:sikta** "yıldız", Ulça **hosita**, **hosta** ay., Nanan **hosikta**, **hosakta** ay., Mançu **usixa** ay.

= Mo. **oçin** "kıvılcım" <***o:tin**

= ET **ot**, **o:t** "ateş", Trkm. **o:t** ay., Yak. **uot** ay., Halac **hu:ot**, **huot** ay. <***ho:t** (t = s nöbetleşmesi ile)

24. EJ **potori** (mod. **hotori**) "mahalle, civar"

= ET **utru** "... karşı" <***utur-u**, Yak. **utari** ay., Tuv., Hak. **udur** ay. <***utru**

= Mo. **uçira-** "karşılaşmak. rastlamak" <***huçira-**
<***utira-**

25. EJ **pir-u** "yellenmek"

= Ko. **pıl-**, **pır-** "yellenmek", **pu:r-** "üflemek, esmek"
<***pü:r-**

= Mo. **üliye-** "estirmek, üflemek, üflemek", OMo. **huliye-**, **huli-** ay. <***pülige-** <***püli-ge-**

= Mançu **fulgiye-** ay. <***pülgıye-**

= OT **ür-** "estirmek, üflemek, üflemek", Trkm. **üyr-** ay.
<***hü:r-**,

Hak. **übür-** ay., Trk., Az. **üfür-** ay. <***hü:r-** <***pü:r-**

26. EJ **pirö** (mod. **hiro-l**) "geniş, vasi"

= Mo. **ilegü**, **ülegü** "çok, pek çok", OMo. **hule'u** ay.

= Tung.(Evk.) **heleke** "çok, pek çok", **puloxo**
<***püleke** <***pileke**

27. EJ **potö** "dişilik organı"

= Mo. **ütügü(ü)** "dişilik organı", OMo. **hütügün** ay.
<***pütü-gün**, Halha **üteg** ay.

- = OT **û:t** "delik, açıklık", Tuv., Hak. **ût** ay., Yak. **û:t** ay.,
Halac **hl:lt** ay. <***hû:t** <***pû:t**
= Ko. **poci** "dişilik organı" <***puti** <***püti**

EJ **t-** = Alt. **t-**

28. EJ **tap-u** "katlanmak, çekmek"

ET **tap-** "hizmet etmek", **tapıg** "hizmet"

= Tung.(Oroç) **tauda-** "borç ödemek", Ulaş **tavda-** ay.,
Nanay **taoda-** ay. <***taβda-**, Mançu **tooda-**, **toota-** "borç
ödemek" <***taβta-**

29. EJ **to** "değirmen taşı"

= Ko. **tol** "taş" <***tâl** <***ta:l**

= ET **taş** "taş", Trkm. **da:ş** ay., Yak. **ta:s** ay. <***ta:ş**

= Çuv. **çul** "taş" <***tial** <***ta:l**²

= Mo. **çilagin** "taş" <***tila-gun** <***tiala-gun** <***ta:la-**
gun

30. EJ **tuk-u** "(pirinç) dövmek"

= OTrk. **tög-** "dövmek, ezmek, üğütmek", Trkm. **döv-**,
Az. **döy-** ay.

= Çuv. **tû-** = **tev-** "dövmek, ezmek, ufalamak" <***tög-**

= Mo. **tügse-** "harman dövmek"

= (Tung.(Evk.) **dug-**, **duv-** "dövmek, ezmek, üğütmek",
Negidal **dukte-** ay., Ulaş **duksin-**, **dupsin-** ay., Orok, Nanay
du:- ay., Mançu **du-** ay.

31. EJ **tuk-u** "bitmek, tamamlanmak"

= ET **tûke-** "bitmek, sona ermek", **tûkel** "tam, bütün",
tûket- "bitirmek", **tûketi** "tamamiyle"

= Mo. **tegûs-** "bitmek, sona ermek, tamamlanma"
<***tekûs-**, **tegûs** "tam, tamam, mükemmel" <***tekûs**

32. EJ **tum-u** "yığmak, toplamak, toparlamak"

= Trk. **tûm-** "yuvarlaklaşmak, kabarık biçim almak",
tûmse "tepe, tepecik", Trkm. **tûmmek** ay., Tat. **tûmgek**
ay. <***töm-gek**, Kzk. **tömpe** "tûmse, tepecik" <***tömbe**
<***töm-me**, **tömpeşik** ay. <***tömme-çik**

<***töm-** "yığmak, yığılmak"

= Mo. **tömö-sün** "yuvarlak, soğanımsı bitkiler, patates"
<***töme-sün**

= Tung.(Evk.) **tum-** "sarmak, yumak yapmak" <***tüm-**, **tumir** "yumak, çile" <***tümir**, Ulça, Orok, Nanay **tumu-** "toplamak, toparlamak, yığmak" <***tümü-**, Nanay **tumuli-** "yumak yapmak"

33. EJ **tura** "sıra, dizi"

= ET **türk** "uzunluk", Kzk., Kırg. **türk** ay., Trkm. **durk** ay., ET **turkaru** "sürekli olarak, kesintisizce" <***turkar-u**, ***turkar-** "sürmek, kesintisizce sürüp gitmek", OTrk. **turkla-** "ölçmek"

34. EJ **туру** "turna"

= ET **turunya** "turna", OTrk. **turna** ay., Trk. vb. **turna** ay., Trkm. **durna** ay., Tuv. **durya:** ay., Yak. **turunya** ay.

35. EJ **tur-u** "(balık) tutmak"

= ET **tozumçı** "yolkesen, haydut" taki ***toz-** "yol kesmek", Kırg. **tos-** "yol kesmek, tutmak, engellemek", **col tos-** "yol kesmek", SUyg. **toz-**, **tuz-** ay. Tuv. **dos-** ay., Özb., YUyg. Kzk., Kklp. **tos-** ay. <***toz-** <***tor²-**, Kırg. **toro-** ay., YUyg. **tora-** ay. <***tor-a-** (süreklilik)

ya da:

= ET **to:r** "ağ, tuzak", OT **tor** "balık ağı", Trk., Trkm. vb. **tor** ay.

= Mo. **toor** "ağ", **toorla-** "ağ atmak, ağ ile tutmak, yakalamak"

EJ s- = Alt. s-

36. EJ **saka** "kurnaz, akıllı"

= OT **sak** "uyanık, tetik", ET **sakın-** "düşünmek", **sakınç** "düşünce", EAT **sağınç** ay., **sağış** "sayı" <***sa:kış**, Yak **a:x-** "saymak" <***sa:k-** <***sa:-k-** (-k- pekiştirme eki), **ağın-** "hatırlamak, anımsamak" <***sa:kın-**, ET **san** "sayı" <***sa-n**

= Evk., vb. **sa:-** "bilmek, anlamak", Mançu **sa-** ay., Even **ha:-** ay. <***sa:-**

= Mo. **sana-** "düşünmek; hatırlamak, aklında tutmak"

37. EJ **sak-u** "sakınmak, kaçınmak"

= OT **sakla-** "bakmak, korumak, kollamak", Trk. **sakla-** "saklamak, gizlemek, tehlikeden korumak", **sakın-** "sakınmak,

kaçınmak, çekinmek, korunmak", Tat. **sakçı** "bekçi, muhafız"
Mo. **saki-** "korumak, kollamak, muhafaza etmek", **sakılgçı**
"bekçi, muhafız"

38. EJ **si** "o (erkek, dişi, cansız)"

= ET **-si** (ünlü ile biten sözcüklere eklenen 3. kişi iyelik eki): **yağı-si** "düşmanı, düşmanları", **sü-si** "ordusu, orduları"
= Mo. ***çi** <***ti**, **çinagsi** "öteye doğru" <***tina-gsi**,
çinadu "o yönde" <***tina-du**, **çinaduki** "öte yandaki"
<***tina-du-ki**

39. EJ **sige** "sık, gür, bol (bitkiler hakkında)"

= Trk. **sık** "sık, aralıksız; bol", Kmk. **sık** ay., Hak. **sıt** ay.
<***sık**

= Mo. **siguy** "sık, koru, orman", Halha **şuguy** ay.
<***sıkuy**

= Evk. **sigi**: "çalılık, koru, sık orman", Negidal **sıvu**: ay.
<***sıgu**, Even **higi**: ay. <***sigi**., Nanay **sıu** ay. <***sıgu**,
Mançu **suva** "çalılık" <***sıgu**

40. EJ **sima** "ada"

= ET **simek** "orman", **arıg simek** ay. (anlam kayması için
krş. ET **arıg** "orman" > Yak. **arı**: "ada")

= Ko. **syem** "ada" <***sime**, ***sima**

41. EJ **simo** "don, kırağı"

= Mo. **söng** "ırmak üzerindeki küçük buz parçaları"

= Çuv. **şın** "don, kırağı" <***siöñ** <***sö:ñ**, **şın-** "donmak"
<***sö:ñ-**

= Evk. **siñiv-**, **siñil-** "kar yağmak", **siñilgen** "kar",
siñikse "don, kar", Even **hiñelgen** "kar" <***siñelgen**, **hiñi-**
"kırağı kaplamak", "Nanay **suñgu** "don", **suñgu-** "kırağı
kaplamak", Mançu **su-** "kırağı kaplanmak"

42. EJ **sin-u** "ölmek, yok olmak"

= ET **sön-** "sönmek, yok olmak", EAT **söyün-** ay.
<***sö:n-**, Trkm. **sö:n-ay.**, Trk. vb. **sön-** ay.

= Mo. **sönö-** ay. <***söne-**, **söni** "gece" <***sö:n-i**, Halha
şönö ay. <***sö:ni**

= Evk. **si:-** "sönmek", Even **hi:-v-** ay. <***si:-v-** <***si:-bū-**,
Oroç **si:-vi-** ay. <***si:-bū-**

43. EJ **siri** "geri, arka"
 = Mo. **sili** "ense; küçük yükseklik, düz doruklu tepe"
 = OT **sirt** "sirt, arka; dağ sırtı", Trk., Trkm. vb. **sirt** ay.,
 Tuv. **sirt** "dağ sırtı", Bşk. **hırt** ay.
 = Çuv. **şırt** "balığın sırt yüzgeci" <*sirt

44. EJ **siru** "meyve suyu"
 = Mo. **silü(n)** "çorba, et suyu", Halha **şöl** ay.
 = Evk. **sile** "çorba", **silu:-** "çorba içmek, çay içmek",
 Even **hılu**, **hil** "çorba, et suyu", Oroç, Orok vb. **sile** ay.,
 Mançu **silun** ay.

45. EJ **sir-u** "bilmek"
 = Mo. **seri-**, **sere-** "uyanmak, kendine gelmek, ayılmak,
 öğrenmek, sezmek"
 = ET **sez-** "düşünmek, şüphe etmek, duymak, anlamak"
 <*ser²-, **sezik** "şüphe", OT **sez-** "duymak, bilmek, anlamak"
 = Evk. **sele-** "uyanmak, uyanık olmak" <*sere-

46. EJ **siro**, **sıra** "beyaz"
 = Mo. **sira** "sarı", Halha **şar** ay. <*sa:ra
 = ET **sarig** "sarı", Trkm. **sa:ri** ay. <*sa:rig, **sa:z** "sarımsı
 beyaz" <*sa:r²
 = Çuv. **şurı** "beyaz" <*sıarig <*sa:rig, **şur-** "ağarmak"
 <*siari- <*sa:ri-

47. EJ **su** "son", **suwe** "son, uç"
 = OT **soñ** "son, uç, art; sonra", Çağ. **soñ** "art kısım, arka",
 Trk. Az. **son** "son", Tat. vb. **soñ** "sonra; son, uç", Bşk. **huñ**
 ay.

EJ **w-** = Alt. **b-**

48. **wa**, **ware** "ben, biz" < **wa-re**
 = ET **ben** "ben", **baña** "bana", **bañaru** "bana doğru",
 Trk. **bana**, Trkm. vb. **maña** "bana"
 = Mo. **ba** "biz" (dışlamalı), **man-u** "bizim", **man-a**, **man-**
dur "bize", **man-i** "bizi" vb.

49. EJ **wi-ru** (mod. **i-ru**) "ikamet etmek, olmak"
 = Evk. **bi-** "olmak, Neg., Nan. **bi:-** ay.
 = Mo. **bü-** "olmak" <*bi-

= ET +u-/ +ü- <*+wu-/ +wü- <*bi- (ad ve sıfatlardan eylem türeten ek): **berkû-** "sıkı, sağlam olmak", **keñ+ü-** "genişlemek", **bay+u-** "zengin olmak" vb.

50. EJ **wor-u** (mod. **or-u**) "var olmak, olmak"

= Mo. **bol-** "olmak", Halha **bol-** ay., Mongr. **o:li-** ay. <*bo:l-

= ET **bol-** "olmak", Trkm. vb. **bol-**, Tat., Bşk. **bul-**, Hak. **pol-**, Yak. **buol-** ay. <*bo:l-, Trk., Az. **ol-** ay. <*bo:l-

51. EJ **wor-u** "kırmak, bozmak"

= Mo. **burçl-** "tahrip etmek; bozmak, ezmek" <*bur-çi-

= ET **buz-** "bozmak, tahrip etmek", Kzk., Kırg. vb. **buz-** ay., Trk., Trkm. **boz-**, Az. **poz-** ay. <*bur²-, ET **burçin-** "bozulmak" <*bur²-çi-n-

EJ m- = Alt. m-, b-

52. EJ **mi, mldu** "su"

= Evk., Neg. vb. **mu:** "su", Even **mō:** ay., Ulça, Nan. **mue** ay., Mançu **muke** "su; ırmak, çay"

= Mo. **mören** "ırmak,göl", OMo. **mören** "ırmak, deniz" <*mō:ren

= Ko. **mul** "su" <*mūr

53. EJ **mit-u** "doldurmak, dolmak"

= Mo. **bütü-** "bitirilmek, tamamlanmak, gerçekleşmek"

= ET **büt-** "bitmek, tamamlanmak; sona ermek, bitirilmek", Alt., Hak. **püt-** ay., EAT, Trk., Trkm. **bit-** ay.

54. EJ **mo** "dahi, da/de, bile"

= ET **yeme, yme, me/ma, OTme/ma** ay., YUyg. **ma/mu** ay.

55. EJ **moti** "dolu"

= ET **bütün** "tam, tamam, dolu,bütün", Uyg.(Brahmi) **pūtūm** ay., Trk. vb. **bütün** ay. Trkm. **büti:n** ay. < **büt-** "bitmek, tamamlanmak"

= Mo. **bütün** "tamam, bütün" < **bütü-** "bitirilmek, tamamlanmak"

56. J -mu- (addan eylem türeten ek): **ita+mu-** "acımak", **ayası+mu-** "şüpheli olmak", **suzu+mu-** "soğumak", vb.

= Mo. **bū-** "olmak" <*bi-

= Evk., Mançu vb. **bi-** "olmak", Neg., Nanay **bi:-** ay.

= ET **+u-/+ū-** (addan eylem türeten ek): **berk+ū-** "sıkı, sağlam olmak", **keñ+ū-** "genişlemek", **bay+u-** "zengin olmak" vb. (krş. § 49)

57. EJ **mugi** "buğday, arpa" (?< Çince **mug**, **bug** "buğday")

= Mo. **buguday**, **buuday** "buğday"

= ET **bugday** ay., Trk., Trkm. vb. **buğday** ay.

58. EJ **muk-u** "bükmek, kıvrırmak"

= OT **buk-** "(ayağı) eğmek, bükmek", ET **bukagu** "köstek, ayak bağı", Trk. vb. **bukağı** ay., Tat. **boğaw**, Bşk. **bığaw** ay.

= Mo. **bokır-** "bükülmek, eğilmek, kıvrılmak" <*boki-r-, **bokirul** "eğme, bükme, kıvrırma", **bokiski-** "eğmek, bükmek. kıvrırmak" (Yak. **bokuy-** ay. < Mo. *boki-, **boku-t-** ettirgen çatı)

= Evk. **buko:-** "kıvrılmak", **buku** "kambur, kıvrık", Ulaş **bokon**, **bukun** ay., Neg. **boxon** ay., Mançu **bukda-** "eğmek, bükmek, kıvrırmak", **bukdan** "eğrim, büküm"

EJ n- = Alt. n-, y-

59. EJ **na**, **nani** "ne?"

= Mo. ***ya(n)** "ne?", **yagun** ay. <***ya+gun**, **yambar** "ne tür?" <***yan ber**, OMo. **yama** "bir şey" < **ya-ma**

= Mançu **ya** "ne? hangi?", **yava** "neresi?", **yade** "nerede?", **yaka** "kim?", Tunguz **e:vu:n** "niçin?" <***ya:gu:n**, **e:lasa** "nerede?", **e:ma** "ne tür? nasıl?"

= ET **ne (nâ)** "ne?", **nence (nân-çâ)** "nice, ne kadar, onca, o kadar", OT **negû** "ne?", **negûlûk** "niçin?", **neme** "bir şey, herhangi bir şey"

60. EJ **nara** "yassı, düz" <***nala** <***dala**

= Mo. **dalbayi-** "geniş ve yassı olmak", **dalbagar**, **dalbagay** "yassı, geniş"

= OT **yalpı** "geniş, yassı", Tat., Bşk. vb. **yalpak** ay., Kırg. **calpak** ay., Kzk. **jalpak**, Tuv. **çalpak** ay. <*yalpa-k

61. EJ **nigi, nigo** "yumuşak, ince" <*ninki, *ninku
= Mo. **n i m g e n, n i m e g e n** "ince"
<*nimken, *nimeken, **nimgere-** "incelmek"

= Evk. **nemku:n** "ince", **nemku:ke:n** "çok ince, incecik", Oroç **nemi** ay., Ulça, Nanay **nemde** ay. "yumuşak, ince", Neg. **nemu** ay.

= Orh. **yemşak, yimşak** "yumuşak, ince" <*n'em

62. EJ **nor-u** "söylemek, demek"

= ET **yör-** "(rüya) yormak, açıklamak, yorumlamak (öğreti vb.)", **yörüg** "yorum, açıklama" < **yör-ü-g**, OT **yor-** "yormak (rüya vb.) açıklamak", Trk. **yor-** ay., Kzk. **jor-** ay., Kırg. **coru-** ay., Tat. **yura-** ay.

= Mo. **irua** "fal" <*ırwa, Halha **yoro** ay.

EJ **y-** = Ana Alt. **d-** (> AT **y-**)

63. EJ **yak-u** "yakmak"

= OT **yak-** "yakmak, tutuşturmak" <*ya-k- (pekiştirme), **yan-** "yanmak" <*ya-n- (dönüşlülük), **yal-** "yanmak" <*ya-l- (edilgen)

= Evk. **dalga-** "kızartmak, (şişte) kebab etmek, (ateşte) haşlamak" <*dal-ga- (ettirgen), **dalgav-** (edilgen) <*dal-ga-bu-, **dalgan-** (geçişsiz)

= Ko. **tal-** "kızmak, alevlenmek" <*dal-

64. EJ **yama** "dağ"

= Mo. **dabaga(n)** "dağ geçidi, dağ silsilesi", Halha **dava:** ay.

= Evk. **davaki:t** "dağ geçidi", **dava-** "aşmak, dağ sırtından geçme", **davan** "dağ geçidi", Nany **daba-**, **dabali** ay., Mançu **daba** ay.

= ? Trk. **yamaç** "yamaç" (-ç küçültme eki?)

65. EJ **ir-u** "sokmak" <*yir-u

= Mo. **dürü-** "sokmak", Halha. **düre-** ay., **dürüge** "üzengi" <*dürëne, Halha **dörö:** av.

= Evk. **dureki** "üzengi", Sol. **dure:ñki** ay.
= Ko. **til-** "sokmak" <*dir-

66. EJ **nom-u** "dua etmek, tapmak, tapınmak" <*yom-u
= OT **yom** "dua", **yom vir-** "dua etmek", EAT **yom**
"talih, iyi fal", Çuv. **yum** "fal", **yum yumla-** "fal açmak, fal
bakmak" < Trk. **yom**, **yumıs**, **yums'ı** "büyücü kadın, falcı
kadın"

= Mo. **dom** "büyü, sihir", **domçi** "büyücü", **domla-**,
domna- "büyü yapmak"

67. EJ **irö** "yüz, çehre" <*yirö
= Mo. **dürı** "yüz, görünüm, yüz görünümü", **dürsün**
"biçim, şekil, model, resim, portre"

= Evk. **durun** "resim"

= ET **yüz** "yüz, çehre", Yak. **sū:s** "alın" <*yū:z

68. EJ **yo** "gece"
= Evk. **dolbo** "geceleyin", **dolbo-** "(hava) kararmak,
karanlık basmak, gece olmak", Even **dolba**, **dolbu**
"geceleyin, gece vakti", Neg., Ulça, Orok vb. **dolbo** ay.

= Trk. **loş** "alaca karanlık" <*yoş, Anad. **ağız. yoş** "akşam
karanlığı"

69. EJ **yowa** "zayıf" <*yaba
= ET **yabız** "kötü, fena, zayıf" <*yabır², **yabırı-**
"kötülemek, zayıflamak" <*yab(ı)r+ı-, **yablak** kötü, fena,
zayıf", Trkm. **yovuz** "kötü", Kırg. **cabık** ay., Kzk. **jabık-**
"zayıflamak, mecalsiz kalmak" <*yabık-

EJ r = Alt r¹

70. EJ **ir-u** "girmek"
= Mo. **ire-** "gelmek" <*i-re- (orta çatı)
= ET **er-, ir-** "ermek, erişmek, varmak", Trk. vb. **er-** ay.,
eriş- ay., Tat. **iriş-** ay.
= Evk. **i:-** "varmak, erişmek", **i:v-** "getirmek" <*i:-v-
(ettirgen)

71. EJ **Ir-u** "sokmak" <*yir-u = Mo. **dürü-** ay. (bk. No. 67)

72. EJ **kir-u** "kesmek" = OT **kır-** = Mo. **klru-** (bk. No. 12)

73. EJ **kırl** "sis, duman" = OT **kır** "gri" (bk. No. 13)

74. EJ **nor-u** "söylemek, demek" = ET **yör-** "yormak" (bk. No. 64)

75. EJ **or-u** "örmek"

= ET **ör-** "örmek", Trkm. **ör-** ay., Trk. vb. **ör-**

76. EJ **por-u** "kazmak, çukur açmak" = OT **oru** "erzak kuyusu" (bk.No. 22)

77. EJ **potori** "mahalle, civar" = ET **utru** "karşı" (bk. No. 24)

78. EJ **siro, sıra** "beyaz" = ET **sarıg** "sarı" (bk. No. 46)

79. EJ **tura** "sıra, dizi" = ET **türk** "uzunluk" (bk. No. 33)

80. EJ **turu** "turna" = ET **turunya** ay. (bk. No.34)

EJ r = Alt. r² (= Çuv. r = Trk. z)

81. EJ **karı** "yaban kazı" = Mançu **garu** "kuğu" = OT **ka:z** "kaz" (bk. No. 6)

82. EJ **kökörö** "kalp" = Çuv. **kǫǫr** "göğüs" = ET **köküz** ay. (bk. No. 16)

83. EJ **sır-u** "bilmek" = Mo. **seri-**, **sere-** = ET **sez-** (bk. 45)

84. EJ **tur-u** "(balık) tutmak" = ET ***toz-** "yol kesmek" (bk.No. 35)

EJ r = Alt. l, r

85. EJ **nara** "yassı, düz" = Mo. **dalbayl-** = Trk. **yalpak** (bk. No. 60)

86. EJ **plrö** "geniş, yaygın" = Mo. **ilegü** (bk. No. 26)
87. EJ **pir-u** "yellenmek" = Mo. **üliye-** = OT **ür-** (bk. No. 25)
88. EJ **siri** "arka, geri" = Mo. **sili** "ense" = Trk. **sırt** (bk. No. 43)
89. EJ **slru** "meyve suyu" = Mo. **silen** "et suyu" (bk. No. 44)
90. EJ **wor-u** "olmak, var olmak" = Mo., Trk. **bol-** (bk. No. 50)

EJ $\emptyset$ = Alt. r^1, r^2 ,

91. EJ **apa** "'darı"
= ET **arpa** "arpa"
= Mo. **arbay** "arpa", Halha **arvay** ay.
= Mançu **arfa** "arpa"
92. EJ **mi, midu** "su" = Mo. **mören** "ırmak, göl" (bk. No. 52)
93. EJ **po, pı** "ateş, alev" = Ko. **pul** "ateş" = ET **ört** (bk. No. 20)
94. EJ **u** "üst kısım; yukarı", **ure** "ağacın en yüksek dalları"
= OT **üz** "üst kısım" <***ür**², ET **üze** "üstte, yukarıda",
üztün, üstün "yukarıda"
= Çuv. **vır** "üst, yukarı" <***ür**

EJ $\emptyset$ = Ana Alt. l^1, l^2

95. EJ **kı** "kıl, saç" = OT **kıl** = Mo. **kilgasun** (bk. No. 10)
96. EJ **oso** "yavaş"
= OT **osal** "ihmalci, tembel" <***osa-l**, Trk. **osan-**, **usan-**
"bıkmak" ***b<***osa-n- "bıkmak, usanmak"
= Mo. **osol** "ihmal" <***osal**, **osoltay**, **osoltu** "ihmalci,

dikkatsiz", **osoldo-** "ihmalci olmak, tembel olmak"

97. EJ **to** "değirmen taşı" = Mo. **çilagun** = Çuv. **çul** = Trk. **ta:ş** (bk. No. 29)

98. EJ **yo** "gece" = Evk. **dolbo** = Trk. **loş** < **yoş** < ***yol**²
(bk. No. 69)

ÜNLÜLER

EJ **a-** = Ana Alt. **a-**

99. EJ **ag-u** "kaldırmak, yükseltmek"
= OT **ag-** "yükselmek", Trk. **ağ-** ay., Trkm. **a:ğ-** ay, Kırg.
o:- ay.

100. EJ **ana** "delik"
= Mo. **ang** "çatlak, aralık", **angga** "açı, çatal, dal",
anggayi- "açmak, iyice açık olmak"
= Evk. **aña-** "(ağzı, gözleri) iyice açmak"

101. EJ **apa** "darı"
= OT **arpa** "arpa"
= Mo. **arbay** "arpa", Halha arvay ay.
= Mançu arfa "arpa"

102. EJ **ar-u** "var olmak, olmak"
= Mo. **a-** "olmak"
= ET **er-** (**âr-**) "olmak" < ***â-r-** (orta çatı)
(Başka örnekler için ünsüz denkliklerine bk.)

EJ **i** = Mo. **i** = Trk. **a, â**

103. EJ **ima** "şimdi"
= ET **amtı** < ***am-tı** "şimdi", OT **emdi**, Trk. **imdi**, **ş-imdi**,
Tuv. **am** "şimdi"

104. EJ **siro, sira** "beyaz"
= Mo. **sira** "sarı"
= ET **sarig** "sarı", Trkm. **sa:rı** ay. < ***sa:rıg**

= Çuv. şurî "beyaz" <*siang <*sa:rig, şur- "ağarmak"
<*sa:ri-

EJ a- = Alt. e- (ă-)

105. EJ anî "değil"
= OT âñ "hayır!", âñ âñ "hayır, hayır!"
= Çvu. an "değil, hayır": kala "konuş!", an kala
"konuşma!" <*ăñ
= Evk. e- "yapmamak, etmemek", eñi "imkansız,
olanaksız"

106. EJ ar-u = ET âr- "var olmak, olmak" (bk. No. 101)

107. EJ -ari "kişi", pitarî "bir kişi" <*pitō ari, putarî "iki
kişi" <*puta ari
= ET âr "kişi, adam", Trkm. â:r ay., Az. âr, Trk. vb. er
= Mo. ere "adam"
(Başka örnekler için ünsüz denkliklerine bk.)

EJ o <*a = Alt. a, a:

108. EJ to "değirmen taşı" <*tâl <*ta:l
= ET taş "taş", Yak. ta:s ay., Trkm. da:ş ay. <*ta:ş
= Çuv. çul "taş" <*tyal <*ta:l²
= Mo. çilagun "taş" <*tilagun <*tyalagun <*ta:la-
gun

109. EJ yowa "zayıf" <*yawa <*yaba = ET yabız,
yablak (bk. No. 70)

EJ o <*ō <*e = Alt. e

110. EJ omo "anne" <<*eme
= Mo. eme "kadın, karı, dişi", emege "büyükanne,
nine"
= Çuv. ama "dişi; ana" <*eme
= Kırg. eme "büyükanne, nine", Yak. ebe ay., Trk. ebe
ay.

EJ i- = Alt. i-, i-, ü-

111. EJ **inu** "köpek"

= Mançu **indahun** "köpek" < **inda-hun**

= Evk. **ina**, **nina**, **inakin**, **ñinakin** ay., Sol. **ninaxin** ay.,

Nan. **inda** ay.

= ET **it** "köpek". Tuv. **it** ay., Trk. vb. **it** ay., Kzk. **iyt** ay.

<***iyt** <***in't**

= Çuv. **yıtı** "köpek" <***i:ta** <***inta**

112. EJ **in-u** "çıkmaq, hareket etmek"

= OT **û:n-** "çıkmaq, hareket etmek, terk etmek", Yak.

û:n- "bitmek, fıskırmak", Trkm. **ô:n-** "çıkmaq, doğmaq, meydana gelmek" <***û:-n-**, Halac **hi:-** "çıkmaq", **hîn-** "tırmanmaq, çıkmak"

= Mo. **öndeyl-** "yükselmek, kendini yükseltmek" <***ön-de-yi-**

113. EJ **ir-u** "girmek"

= ET **er-**, **ir-** "erişmek, yetişmek, varmak", Trk. **er-** ay., **eriş-** ay., Tat. **iriş-** ay.

= Evk. **i:-** "gelmek, girmek", **i:v-** "getirmek" <***i:-v-** (ettirgen)

= Mo. **ire-** "gelmek, erişmek" <***i-re-** (orta çatı)

114. EJ **itu** "kutsal, mübarek"

= ET **iduk** "kutsal, mübarek", Tuv. **ıdık** ay., Hak. **ızix** "ırmak, dağ ve vadilerin ruhları", Kırg. **ıyık** ay., Yak. **itik** "kurban, kurbanlık"

(Başka örnekler için ünsüz denkliklerine bk.)

EJ **o-** = Alt. **o-**, **ö-**

115. EJ **o**, **ore** "o"

= ET **ol** "o", Trkm., Yak. **ol** ay., Trk., Az. **o**, Tat., Bşk. **ul** ay.

= Çuv. **vıl** "o" <***ol**

116. EJ **or-u** "örmek"

= ET **ör-** "örmek", Trkm. **ô:r-** ay., Trk. vb. **ör-** ay., Az. **hör-** ay., Tuv. **örü-** ay.

117. EJ **oso** "yavaş"

= ET **osal** "tembel, ihmalci" <*osa-l, Trk. **osa-n-**, **usa-n-** "usanmak, bıkmak", Yak. **osol** "ihmal" <*osal

= Mo. **osol** "ihmal, dikkatsizlik" <*osal, **osoltay**, **osoltu** "ihmalci", **osoldo-** "ihmalci olmak, tembel olmak"

118. EJ **ötöröp-u** "yaşlanmak, zayıflamak" <*ötör-i ap-u

= Mo. **ötel-** "yaşlanmak, kocalmak", **ötegü** "yaşlı adam, ihtiyar"

= Evk. **utu** "yaşlı, zayıf", Even **ute** ay., sol. **utani** "yaşlı adam, dede"

= Çuv. **vatī** "yaşlı, ihtiyar" <*öte, **vatīl-** "yaşlanmak, kocalmak" <*ötel-

(Başka örnekler için ünsüz denkliklerine bk.)

EJ u = Alt. u, ü

119. EJ **u-ru** "elde etmek, muktedir olmak, yapabilmek"

= ET **u-** "muktedir olmak, yapabilmek", OT **ugan** "güçlü, kudretli (Tanrı)" < **u-gan**, **uz** "muktedir, becerikli, mahir, hünarlı; usta işi, sanatçı işi" < **u:-z**, Yak. **u:s** "usta, sanatçı" <*u:z <*u:r²

= Mo. **uran** "sanatçı, zanaatkar; güzel sanat, hünar"

120. EJ **u** "bir şeyin üstü, üst kısmı; yukarı", **ure** "ağacın en üst dalları"

= OT **üz** "bir şeyin üstü, üst kısmı", ET **üze** "üstte, yukarıda" < **üz+e** (+e eski bulunma durumu eki), ET **üztün**, **üstün** "yukarıda", Trk. vb. **üst** <*üz+t, **üzeri** (< **üzere**) "bir şeyin üst kısmı" <*ür², Yak. **ürüt** "bir şeyin üst kısmı ya da yüzeyi" <*ür+üt

= Çuv. **vir** "üst, yukarı; dağlık taraf" <*ür

(Başka örnekler için ünsüz denkliklerine bk.)

KAYNAKÇA

- Arisaka Hideyo, "Kodai Nihongo ni okeru onsetsu ketsugô no hôsoku", Minseido 1944.
- Aston, W.C., "A Comparative Study of the Japanese and Korean Languages", *JRAS of Great Britain and Ireland*, Vol. III, Part XI, 1879.
- Chamberlain, B.H., "A Vocabulary of the Most Ancient Words of the Japanese Language", *TASJ*, Vol. XVI (1888), 225-285.
- Chamberlain, B.H., "Essay in Aid of a Grammar and Dictionary of the Luchuan Language", *TASJ*, Vol. XXIII (1895), Supplement.
- Doerfer, Gerhard, "Ist das Japanische mit den altaischen Sprachen verwand?", *ZDMG*, 124 (1974), 103-142.
- Hattori Shiro, "The Relationship of Japanese to the Ryukyu, Korean, and the Altaic Languages", *TASJ*, 3rd Series 1, 101-133.
- Hattori Shiro, "The Vowel System of Old Japanese and its Vowel Harmony in Relation to those of Korean and the Altaic Languages", *Mélanges offerts à M. Charles Haguenauer en l'honneur son quatre-vingtième anniversaire : Études Japonaises*, Paris 1980, 31-38.
- Haugenauer, *Origines de la civilisation japonaise*, Paris 1956.
- Kanazawa Shôzaburô, *The Common Origin of the Japanese and Korean Languages*, Tokyo 1910.
- Katsuji Fujioka, "The Place of Japanese", *Kokugakuin Zasshi*, Vol. XIV (1908).

- Lewin, Bruno, "Japanese and Korean : The Problems and History of a Linguistic Comparison", *Journal of Japanese Studies*, Vol. 2, No. 2 (1976), 389-412.
- Martin, Samuel, "Lexical Evidence relating Korean to Japanese", *Language*, Vol. 42, No. 2 (1966), 185-251.
- McClain, Yoko M., *Handbook of Modern Japanese Grammar*, Tokyo 1981.
- Menges, Karl H., *Altaische Studien: II. Japanisch und Altaisch*, Wien 1975.
- Miller, Roy Andrew, *Japanese and the Other Altaic Languages*, The University of Chicago Press, Chicago 1971.
- Miller, Roy Andrew, "The Old Japanese Reflexes of Proto-Altaic +12", *UJb.*, Vol. 42 (1970), 127-147.
- Miller, Roy Andrew, "Japanese-Altaic Lexical Evidence and the Proto-Turkic 'Zetacism-Sigmatism'", *Researches in Altaic Languages* (ed. L. Ligeti), Budapest 1975, 157-172.
- Muramaya Shichiro, "Vergleichende Betrachtung der Kasus-Suffixe im Altjapanischen", *Studia Altaica*, Wiesbaden 1957, 126-130.
- Murayama Shichiro, "Etymologie des altjapanischen Wortes *irō* Farbe, Gesichtsfarbe, Gesicht", *UJb.*, 34, 1-2 (1962), 107-112.
- Murayama Shichiro, "Japanese and the Other Altaic Languages. By Roy Andrew Miller, Chicago 1971", *Monumenta Nipponica*, Vol. XXVII, No. 4 (1972), 463-467.
- Murayama Shichiro, "Altaische Komponente der Japanischen Sprache" *Researches in Altaic Languages* (ed. L. Ligeti), Budapest 1975, 181-188.
- Polivanov, Ye. D., "K voprosu o rodstvennikh otnoşeniyakh koreyskogo i altayskikh yazikov", *Izvestiya Akademii Nauk SSSR*, 1927, 119-ve devami.
- Pröhle, Wilhelm, "Studien zur Vergleichung des Japanischen mit den uralischen und altaischen Sprachen", *KSz.*, 17 (1916), 147-183.
- Ramstedt, G. J., "A Comparison of the Altaic Languages with Japanese", *TASJ*, Second Series, Vol. I (1924), 41-54.
- Ramstedt, G. J., "Zur Geschichte der japanischen Sprache", *Sitzungsberichte der finnischen Akademie der Wissenschaften*, Helsinki 1942.

- Sansom, George, *An Historical Grammar of Japanese*, London 1968 (Reprinted lithographically from the corrected sheets of the first edition in 1928).
- Shiratori Kurakuchi, "Nippon no kogo to chōsen no hika-ku", *Kokugakuin Zasshi*, Vol. IV, Numbers 4-12 (1898).
- Street, John, "*Japanese and the other Altaic Languages*. By Roy Andrew Miller, Chicago 1971", *Language*, Vol. 49, No. 4 (1973), 950-954.
- Tekin, Talat, "On the Verbal Negation in Old Japanese", *Journal of Asian and African Studies*, No. 24 (1982), 97-105.
- Tekin, Talat, "On the Structure of Japanese Transitive Verbs in /s/ ", *Journal of Asian and African Studies*, No. 25 (1983), 39-44.
- Tekin, Talat, *Is Japanese Related to Turkish?*, Turkish Historical Society Press, Ankara 1985.
- Yokoyama Masako, *The Inflections of the 8th-Century Japanese*, *Supplement to Language*, Vol. 26, No. 3, 1950.

TALAT TEKİN JAPONCA VE ALTAY DİLLERİ

İNCELEME

Dünyadaki akrabasız dillerden biri de Japoncadır. Gerçekten Japoncanın Ryukyu adalarında konuşulan Ryukyu dilinden başka akrabası yoktur denilebilir. Avrupalı ve Japon dilbilimciler Japoncanın şu ya da bu dile yakınlığını kanıtlamak için birtakım akrabalık teorileri üretmişlerdir. Ünlü Japon dilcisi Hattori Shiro'nun belirtmiş olduğu gibi, Japonca yeryüzündeki hemen bütün dillerle karşılaştırılmış ve Japoncanın Aynu, Eskimo, Aleut, Çince, Burma, Tibet, Kore, Ural, Altay, Malay-Polenezya, Fars, Grek, Bask ya da Sümer dilleri ile akraba olduğu yolunda teoriler ileri sürülmüştür. Son yıllarda Japon dilcilerden Ohno Susumu, Japoncanın Hindistan'da konuşulan Dravit dillerinden Tamilce ile akraba olduğu savını ortaya atmıştır.

Bütün bu teoriler içinde en inandırıcı ve kandırıcı olanı Japoncanın Altay dilleri ailesi (Türkçe, Moğolca, Mancu-Tunguzca ve Korece) ile akraba olduğunu ileri süren teoridir denilebilir. Bu kitap, bu teorinin ışığı altında Japoncanın ses, biçim, sözdizimi ve sözcük birliği bakımlarından Altay dillerine yakınlığını göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

ISBN : 975-553-044-4